

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

ПОСЕБАН ИЗВЕШТАЈ ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА
СА ПРЕПОРУКАМА

АНАЛИЗА О СТАЊУ У ОБЛАСТИ ВРШЕЊА
ЈАВНИХ ОВЛАШЋЕЊА НАЦИОНАЛНИХ САВЕТА
НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

- за период 2014–2018. година -

Издавач
Заштитник грађана

За издавача
мр Зоран Пашалић

Уредница
Јабланка Табаш

Тираж
100

Година издавања
2019.

Прелом и шџамџа
„Донат Граф“ д.о.о, Београд

ISBN 978-86-87945-59-3

ПОСЕБАН ИЗВЕШТАЈ ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА
СА ПРЕПОРУКАМА

АНАЛИЗА О СТАЊУ У ОБЛАСТИ ВРШЕЊА
ЈАВНИХ ОВЛАШЋЕЊА НАЦИОНАЛНИХ
САВЕТА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

- за период 2014–2018. година -

Београд, новембар 2019.

Извештај је припремљен уз подршку Мисије ОЕБС-а у Србији. Ставови изречени у извештају припадају искључиво ауторима и не представљају нужно званичан став Мисије ОЕБС-а.

САДРЖАЈ

УВОД.....	7
МЕТОДОЛОГИЈА.....	9
ОВЛАШЋЕЊА У ОБЛАСТИ СЛУЖБЕНЕ УПОТРЕБЕ ЈЕЗИКА И ПИСМА ..	11
ОВЛАШЋЕЊА У ОБЛАСТИ КУЛТУРЕ	17
ОВЛАШЋЕЊА У ОБЛАСТИ ОБАВЕШТАВАЊА	23
ОВЛАШЋЕЊА У ОБЛАСТИ ОБРАЗОВАЊА	27
ОДНОС СА РЕПУБЛИЧКИМ ОРГАНИМА, ОРГАНИМА АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ, ОРГАНИМА ЈЕДИНИЦЕ ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ И МЕЂУНАРОДНА И РЕГИОНАЛНА САРАДЊА	37
УНУТРАШЊА ОРГАНИЗАЦИЈА НАЦИОНАЛНОГ САВЕТА И ТРАНСПАРЕНТНОСТ РАДА	45
НОВИ НАЦИОНАЛНИ САВЕТИ НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА.....	53
ЗАКЉУЧЦИ	55
МИШЉЕЊЕ И ПРЕПОРУКЕ	58
ПРИЛОГ 1 – УПИТНИК ЗА НАЦИОНАЛНЕ САВЕТЕ	59
ПРИЛОГ 2 – УПИТНИЦИ ЗА НАДЛЕЖНЕ ОРГАНЕ	73
ПРИЛОГ 3 – ПРЕГЛЕД ПРЕДМЕТА И ПРЕПОРУКА ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА	81
ПРИЛОГ 4 – ПРАВНИ ОКВИР	85

УВОД

Доношењем Закона о заштити права и слобода националних мањина,¹ успостављен је правни основ заштите и остваривања права националних мањина на аутономију који се односи на заштиту њиховог колективног идентитета, а институционализује се признавањем права на очување културе, службену употребу језика и писма, образовање и информисање на матерњем језику и права на избор националних савета националних мањина (у даљем тексту: НСНМ) као тела која служе очувању културне самоуправе.

Усвајањем Закона о националним саветима националних мањина,² правни систем заштите мањинске самоуправе је заокружен. Законом су уређена јавна овлашћења НСНМ у области културе, образовања, обавештавања и службене употребе језика и писма, поступак избора НСНМ, њихово финансирање и друга питања од значаја за рад националних савета.

Закон о националним саветима националних мањина је у 2014. години претрпео измене³ којим су унапређене изборне процедуре, а надлежност за спровођење избора за националне савете прешла је са Централне изборне комисије на Републичку изборну комисију. Закон је увео управно-правну и судску заштиту против аката које надлежни органи доносе у поступку избора за НСНМ. Додатно, превазиђени су проблеми који су се односили на конституисање националних савета, мандатни период, и на саму процедуру избора, како непосредних тако и електорских. Уважавајући препоруке независних тела, унапређене су одредбе које уређују поступак уписа грађана у посебан бирачки списак, заштиту личних података и одржавање конститутивне седнице.

Одлуком Уставног суда (2014.) утврђено је да поједине одредбе Закона о националним саветима националних мањина нису у сагласности са Уставом, а у примени закона постоји низ потешкоћа због неусклађености са другим прописима, што је наметнуло потребу измене Закона.

---

¹ „Сл. лист СРЈ“, бр. 11/2002, „Сл. лист СЦГ“, бр. 1/2003 – Уставна повеља и „Сл. гласник РС“, бр. 72/2009 – др. закон, 97/2013 – одлука УС и 47/2018.

² „Сл. гласник РС“, бр. 72/2009, 20/2014 – одлука УС, 55/2014 и 47/2018.

³ „Службени гласник РС“, бр. 72/2009, 20/2014 – УС и 55/2014.

У јуну 2018. усвојене су измене и допуне Закона о националним саветима националних мањина,⁴ али и других закона који уређују питања од значаја за права националних мањина, Закона о заштити права и слобода националних мањина,⁵ Закона о службеној употреби језика и писама⁶.

У циљу континуираног унапређења остваривања права припадника националних мањина и сагледавања начина како НСНМ остварују законом дата јавна овлашћења, Заштитник грађана спровео је истраживање у 2019. уз подршку Мисије ОЕБС-а, како би на основу прикупљених података упутио препоруке и сагледао потребе и могућности за унапређењем рада националних савета.

---

⁴ „Службени гласник РС”, бр. 72/2009, 20/2014 – УС, 55/2014 и 47/2018 (усвојен је 20.06.2018.

⁵ „Сл. лист СРЈ”, бр. 11/2002, „Сл. лист СЦГ”, бр. 1/2003 – Уставна повеља и „Сл. гласник РС”, бр. 72/2009 – др. закон, 97/2013 – одлука УС и 47/2018.

⁶ „Сл. гласник РС”, бр. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 – др. закон, 30/2010, 47/2018 и 48/2018 – испр.

МЕТОДОЛОГИЈА

Подаци о остваривању јавних овлашћења НСНМ прикупљани су путем стандардизованог упитника⁷ како у областима службене употребе језика и писма, културе, обавештавања, образовања, сарадње са републичким органима, органима аутономне покрајине и органима јединице локалне самоуправе, међународне и регионалне сарадње, тако и питањима која се тичу унутрашње организације и транспарентности рада савета.

Упитником нису обухваћена питања која се односе на сва јавна овлашћења НСНМ у складу са прописима, а главни ослонац за дефинисање питања у вези са радом НСНМ био је Закон о националним саветима националних мањина. Приликом одабира овлашћења која се испитују у овом истраживању водило се рачуна и о притужбама које су Заштитнику грађана у претходном периоду подносили представници НСНМ, као и на основу праксе и поступања Заштитника грађана. Упитник је достављен на адресе свих НСНМ укључујући и Савез јеврејских општина.

Период за који су прикупљани подаци односи се на претходне четири године мандата националног савета, односно на период 2014–2018. година.

За два нова национална савета⁸ урађен је посебан упитник којим су прикупљани подаци о приоритетима у раду, капацитетима и стручним знањима потребним за ефикасан рад савета.

Узорак за сачињавање овог извештаја чини 19 НСНМ који су доставили попуњене упитнике и то: албански, бошњачки, бугарски, буњевачки, влашки, грчки, мађарски, македонски, немачки, пољски, руски, русински, словачки, словеначки, украјински, хрватски, црногорски и чешки национални савет и Савез јеврејских општина.⁹

Имајући у виду да су национални савети пољске и руске националне мањине новоформирани савет, подаци које су доставили за посебан упитник обрађени су у посебном делу, независно од осталих података који су доставили национални савети.

---

⁷ Упитници за националне савете су саставни део овог извештаја – Прилог 1.

⁸ Након избора за националне савете 2018. формирана су два нова национална савета, односно Национални савет руске националне мањине и Национални савет пољске националне мањине.

⁹ Попуњење упитнике нису доставили национални савети ашкалијске, ромске и румунске националне мањине.

На упитник Заштитника грађана одговор је доставио и Национални савет египатске националне мањине који је навео да није у могућности да достави одговоре који се траже упитником услед непотпуне примопредаје документације и имовине од претходног сазива савета. Национални савети ашкалијске, ромске и румунске националне мањине нису послали никакав одговор ни након додатних молби за попуњавање упитника.

Посебни упитници сачињени су у циљу прикупљања података од државних органа који највише сарађују са НСНМ у примени законодавног оквира у областима у којима савети имају јавна овлашћења. Заштитник грађана послао је упитнике Министарству државне управе и локалне самоуправе, Министарству културе и информисања, Министарству просвете, науке и технолошког развоја и Канцеларији за људска и мањинска права.¹⁰

Истовремено, у прилогу извештаја је дат преглед¹¹ најзначајнијих поступака и препорука који су вођени пред Заштитником грађана по притужбама националних савета националних мањина у области вршења јавних овлашћења која су им поверена.

---

¹⁰ Упитници се налазе у прилогу број 2.

¹¹ Преглед поступака Заштитника грађана по притужбама националних савета националних мањина је саставни део овог извештаја – прилог 3.

ОВЛАШЋЕЊА У ОБЛАСТИ СЛУЖБЕНЕ УПОТРЕБЕ ЈЕЗИКА И ПИСМА

Службена употреба језика обухвата коришћење језика националних мањина у ујравном и судском поступку и вођење ујравној и судској поступку на језику националне мањине, употребу језика националне мањине у комуникацији органа са јавним овлашћењима са грађанима; издавање јавних исправа и вођење службених евиденција и збирки личних и података на језицима националних мањина и прихватање тих исправа на тим језицима као јуноважних, употреба језика на тласачким листићима и бирачком материјалу, употреба језика у раду представничких тела¹².

На основу Закона о националним саветима националних мањина, Закона о заштити права и слобода националних мањина и Закона о службеној употреби језика и писма, ова тела обављају низ јавних овлашћења, спомећемо само неке од њих:

- НСНМ утврђује традиционалне називе јединица локалне самоуправе (у даљем тексту: ЈЛС), насељених места и других географских назива на језику националне мањине, ако је на подручју јединице локалне самоуправе или насељеног места језик националне мањине у службеној употреби;
- Предлаже истицање назива ЈЛС, насељених места и других географских назива на језику националне мањине;
- Предлаже утврђивање језика и писма националне мањине као службеног језика и писма у ЈЛС;
- Предлаже промену назива улица, тргова, делова насељених места и установа за које је утврђено да су од посебног значаја за националну мањину;
- Даје мишљење у поступку утврђивања назива улица, тргова и других делова насељених места, ако је на подручју ЈЛС језик националне мањине у службеној употреби.

У Републици Србији у службеној употреби је српски језик и ћирилично писмо, док су у појединим ЈЛС у службеној употреби албански, босански,

---

¹² Закон о заштити слобода и права националних мањина чл. 11. („Сл. лист СРЈ”, бр. 11/2002, „Сл. лист СЦГ”, бр. 1/2003 – Уставна повеља и „Сл. тласник РС”, бр. 72/2009 – др. закон, 97/2013 – одлука УС и 47/2018)

бугарски, мађарски, македонски, румунски, русински, словачки, хрватски, црногорски и чешки језици.

Доношење одлука о истицању традиционалних назива ЈЛС и насељених места

Према достављеним одговорима, одлуке о утврђивању традиционалних назива ЈЛС донело је четири национална савета и то: национални савети албанске, мађарске, македонске и русинске националне мањине. Национални савет мађарске националне мањине све одлуке донео је пре периода који је предмет овог извештаја, односно пре сазива савета 2014–2018. Национални савет русинске националне мањине истиче да је 2016. донео нову одлуку о утврђивању традиционалних назива општина и насељених места на русинском језику. У наведеној одлуци наведени су сви називи на русинском језику за свих шест ЈЛС у којима је русински језик у службеној употреби, и називи свих насељених места која се налазе на територији наведених ЈЛС.

Када је реч о утврђивању традиционалних назива насељених места, то су учинили национални савети албанске, бошњачке, мађарске, македонске, русинске и хрватске националне мањине. Додуше, Национални савет бошњачке националне мањине је 2009. донео одлуку о утврђивању традиционалних назива ЈЛС, насељених места и других географских назива на босанском језику на подручју Новог Пазара, Тутина, Сјенице и Пријепоља. Одлука је објављена у Службеном гласнику у фебруару 2010. Имајући у виду да није поступљено у складу са одлуком савета, Национални савет бошњачке националне мањине поднео је притужбу Заштитнику грађана који је у поступку утврдио да је Нови Пазар начинио пропуст у раду.¹³

Национални савет мађарске националне мањине наводи да је савет утврдио традиционални назив за 386 насељених места, али пре периода који је обухваћен извештајем, док је у периоду 2014–2018. уследила једна одлука о утврђивању традиционалног назива насељеног места. Сличан је одговор и Националног савета русинске националне мањине, који је доста раније искористио ову законску могућност.

На питање да ли је НСНМ доносио предлоге у вези са истицањем назива ЈЛС, насељених места и других географских назива и на језику националне мањине, потврдно је одговорило пет савета и то: албански (са три предлога за истицање назива ЈЛС на албанском језику, односно са три предлога за истицање назива насељених места), бугарски (са два предлога за истицање назива ЈЛС на бугарском језику и два предлога за истицање назива насељених места), мађарски (65 мишљења на предлоге назива улица у ЈЛС

¹³ Видети више у Прилогу 3.

у којима је мађарски језик у службеној употреби), македонски (са једним предлогом за истицање назива ЈЛС на македонском језику и 12 предлога за истицање назива насељених места), русински (са два предлога за истицање назива на русинском језику и два предлога за истицање назива насељених места) и хрватски (без конкретних одговора о броју ЈЛС и насељених места).

Утврђивање језика и писма националне мањине као службеној у ЈЛС

Овлашћење савета да доноси предлоге за утврђивање језика и писма националне мањине као службеног језика и писма у ЈЛС користило је осам НСНМ:

- Национални савет бошњачке националне мањине је то учинио пре периода који је обухваћен извештајем. Босански језик и латинично писмо су у службеној употреби у Новом Пазару и Тутину још од 2008. Годину дана касније, босански језик и латинично писмо уведени су у службену употребу у општинама Сјеница и Пријепоље. Национални савет бошњачке националне мањине је у више наврата тражио од општине Прибој да се босански језик и латинично писмо уведу у службену употребу, али без успеха. Савет је 2012. послао притужбу Повереници за заштиту равноправности која је дала препоруку општини Прибој да предузме неопходне мере како би се поред српског језика и ћириличног писма у општини као службени увео и босански језик и латинично писмо. Општина Прибој још увек није поступила према наведеној препоруци.
- Национални савет бугарске националне мањине наводи да је послат је предлог у једну ЈЛС за утврђивање бугарског језика и писма као службеног и тај предлог је прихваћен.
- Национални савет мађарске националне мањине послао је предлог у 28 ЈЛС и 8 насељених места у додатне 3 ЈЛС, од чега ниједан од тих предлога није послат у периоду од 2014–2018. Сви предлози савета су били прихваћени.
- Национални савет македонске националне мањине наводи да је послао предлог у једну ЈЛС за утврђивање македонског језика и писма као службеног и да је тај предлог прихваћен.
- Национални савет словачке националне мањине наводи да је послао предлог у три ЈЛС за утврђивање језика и писма као службеног и да су сва три предлога прихваћена.
- Национални савет црногорске националне мањине који је у периоду на који се односи извештај упутио захтев у једну ЈЛС који није прихваћен.

Национални савет русинске националне мањине наводи да је русински језик уведен као службени у органима АПВ и шест локалних самоуправа још крајем шездесетих и почетком седамдесетих година двадесетог века, те да од тада није било потребе за даљим радом на овом пољу.

И док су сви предлози споменутих савета прихваћени, предлог Националног савета црногорске националне мањине за увођењем црногорског језика у службену употребу у општини Врбас и даље стоји као отворено питање.¹⁴

Национални савет влашке националне мањине наводи у упитнику да је имао иницијативу да се влашки уведе у службену употребу на територији једне ЈЛС, но треба имати у виду да ова заједница још увек нема стандардизовани језик већ говор, а да законске одредбе изричито говоре о увођењу језика, али не и говора у службену употребу.

Оснивање установа од посебног значаја

Из одговора датих у упитнику, може се закључити да ниједан национални савет нема основану установу од посебног значаја, а везано за службену употребу језика и писма. Једино Национални савет буњевачке националне мањине наводи установу културе „Центар за културу Буњеваца“, који је регистрован као невладина организација те се самим тим не може третирати као установа, а Национални савет влашке националне мањине без даљег појашњења наводи да имају једну установу од посебног значаја за службену употребу језика и писма. Остаје нејасно на коју установу се овде мислило.

Мишљења НСНМ при утврђивању односно промени имена улица, тргова и сл.

Право на мишљење у поступку утврђивања и/или промени назива улица, тргова и других насељених места користило је десет савета. Према подацима прикупљеним у упитнику, ову могућност користили су национални савети албанске (три локалне самоуправе су тражиле мишљење од савета), бошњачке (две ЈЛС тражиле су мишљење савета), бугарске (три ЈЛС тражиле мишљење савета), влашке (једна ЈЛС тражила мишљење савета), мађарске (укупно 30 ЈЛС тражиле мишљење савета у 65 случаја), македонске (мишљење савета тражиле две ЈЛС), русинске (три ЈЛС тражиле мишљење савета), словачке (мишљење савета тражено из 11 ЈЛС), хрватске (мишљење савета тражиле три ЈЛС) и црногорске националне мањине (мишљење савета тражила општина Мали Иђош).

Будући да НСНМ имају и законску могућност да сами покрену питање измене назива улица, тргова и других насељених места те да на овај начин

¹⁴ Мали Иђош је прва општина која је црногорски језик увела у службену употребу у децембру 2010.

искажу проактиван став не чекајући захтеве на мишљења или иницијативе локалних самоуправа, на овакву активност показали су спремност национални савети бошњачке,¹⁵ македонске¹⁶ и црногорске националне мањине¹⁷.

Наиме, иако Закон о националним саветима националних мањина експлицитно даје могућност да сами савети иницирају промене назива улица, тргова, градских четврти, заселака и других насељених места, чињеница је да изузетно мали број савета има проактиван став. Углавном се њихова активност у овом домену своди на давање мишљења на иницијативе других, у овом случају локалних самоуправа. Стога се може поставити питање да ли НСНМ у потпуности користе ову законску одредбу.

---

¹⁵ Иницијатива за промену назива две улице и једног трга у Новом Пазару не покрива период којим се бави извештај, будући да је она уследила 2011.

¹⁶ Донета три предлога и сва три предлога су прихваћена, како се наводи у упитнику.

¹⁷ Иницирали један предлог који је био прихваћен.

ОВЛАШЋЕЊА У ОБЛАСТИ КУЛТУРЕ

Национални савети националних мањина у области културе имају овлашћења да оснивају услове културе ради очувања, унапређења и развоја културне посебности и очувања националне идентичности националне мањине те да врше права и обавезе оснивача. Национални савети су овлашћени да утврђују која културна добра, манифестације и услове културе су од посебне значаја за очување, унапређење и развој посебности и националне идентичности националне мањине, као и да учествују у управљању њима именовањем једног члана управног одбора у тим условима, давањем мишљења о предложеним члановима управног одбора и мишљења у поступку избора директора услова. Национални савети су овлашћени да утврде стратегију развоја културе националне мањине, покрену поступак за утврђивање статуса законом заштићених културних добара од значаја за националну мањину и др¹⁸.

Мишљење НСНМ за расподелу средстава на конкурсима за области културе

Поред Устава Републике Србије и других прописа који се односе на националне мањине, правне основе за стварање услова за очување и развијање културе националних мањина одређује и Закон о култури.¹⁹ Закон наводи да је општи интерес у области културе откривање, стварање, проучавање, очување и представљање српске културе и културе националних мањина у Републици Србији и подстицање културног и уметничког стваралаштва друштвено осетљивих група.

Овим законом је предвиђено да надлежно министарство, покрајински секретаријат и локалне самоуправе расписују конкурсе за финансирање или суфинансирање пројеката у области културе. Посебна пажња се даје конкурсима за културне делатности које за циљ имају очување и неговање традиционалне културе националних мањина у Републици Србији. За пројекте чији је циљ очување или развој културе националних мањина, неопходно је претходно добити мишљење НСНМ о квалитету поднетих предлога пројеката и важности планираних активности за заједнице.

¹⁸ Закон о националним саветима националних мањина („Сл. гласник РС“, бр. 72/2009, 20/2014 – одлука УС, 55/2014 и 47/2018)

¹⁹ „Службени гласник РС“, бр. 72/2009, 13/2016 и 30/2016 – испр.

Резултати истраживања указују да органи који расписују конкурсе у циљу очувања, неговања и развоја културе националних мањина, било традиционалне или савремене (што је ретко случај) испуњавају законску обавезу и траже мишљење од НСНМ. Подаци добијени од савета указују да су Министарству културе и информисања достављали мишљење о поднетим пројектима сви савети који су одговорили на упитник.²⁰

Одговарајући на питања, Министарство културе и информисања истакло је добру сарадњу са НСНМ у овом домену. Наведено је да су чланови НСНМ у више наврата присуствовали седницама конкурсне комисије када су разматрани пројекти из области заштите и унапређења културе националних мањина. Представници НСНМ који искажу жељу да присуствују овим комисијама, немају права одлучивања.

Министарство културе и информисања доставља НСНМ комплетну пројектну документацију како би НСНМ дали своје мишљење на предлоге пројеката удружења грађана. Како наводе у министарству, мишљења НСНМ морају бити разматрана у складу са законом, али не смеју да утичу на одлуку конкурсне комисије.

Савети такође наводе да су од њих тражена мишљења и на пројекте удружења грађана која се баве културом националних мањина, а која се финансирају из буџета аутономне покрајине.²¹ Да су од њих тражена мишљења за пројекте у области културе од покрајинских органа навели су сви савети са седиштем у АПВ али и два савета чије седиште није на територији Војводине – НС албанске и бугарске националне мањине.

Да и јединице локалне самоуправе испуњавају ову обавезу и траже мишљење НСНМ на конкурсе у области културе, потврђују одговори савета који су учествовали у истраживању.²² Национални савети словачке и чешке националне мањине и Савез јеврејских општина навели су да ЈЛС од њих нису тражиле мишљење.

---

²⁰ Национални савети следећих националних мањина: албанске, бошњачке, бугарске, буњевачке, влашке, грчке, мађарске, немачке, русинске, словачке, словеначке, украјинске, хрватске, црногорске, чешке и Савез јеврејских општина. Национални савет македонске националне мањине није доставио одговор на ово питање.

²¹ Следећи савети наводе да је од њих тражено мишљење на пројекте финансиране из буџета АПВ: албански, бугарски, буњевачки, грчки, мађарски, немачки, русински, словачки, словеначки, украјински, хрватски, црногорски, чешки и Савез јеврејских општина. Национални савет македонске националне мањине није доставио одговор на ово питање.

²² Национални савети следећих националних мањина: албанске, бошњачке, бугарске, буњевачке (уз напомену да Сомбор делимично испуњава ову обавезу), влашке, грчке, мађарске, немачке, русинске (уз напомену да то чине само три ЈЛС, и то Нови Сад, Суботица и Сремска Митровица), украјинске, хрватске, црногорске. Национални савет македонске националне мањине није доставио одговор на ово питање.

Оснивање установа културе од посебног значаја

На основу Закона о националним саветима националних мањина ова тела имају права на оснивање установа од посебног значаја за заједнице које представљају. Да су то и учинили, односно да су основали установе овог типа у извештајном периоду (2014–2018.) навело је три савета и то национални савети бошњачке, буњевачке и влашке националне мањине.

Укупно седам савета наводе да нису основали установе у области културе од посебног значаја за мањине које представљају и то национални савети: бугарске, грчке, немачке, украјинске, хрватске и црногорске националне мањине и Савез јеврејских општина.

Седам је савета основало установе културе овог типа, али у ранијем периоду, и то: национални савети албанске, бошњачке, мађарске, македонске, русинске, словачке и чешке националне мањине.²³

На основу података може се закључити да се законска одредба која се односи на оснивање установа од посебног значаја у области културе донекле користи. Како се, пак, указује у Министарству културе и информисања, не постоји обавеза да савети те податке достављају министарству, које би требало да води евиденцију и сачини базу података о установама овог типа. На тај начин би се увео систематски приступ у праћење рада оваквих установа.

Пренос оснивачких права на националне савете националних мањина

На три национална савета пренета су оснивачка права за установе културе од посебног значаја за националну мањину чије оснивач република, покрајина или ЈЛС и то на мађарски национални савет за 16 установа, од којих је пет за период 2014–201., на русински национални савет једна установа пре периода 2014–2018²⁴, док чешки савет такође наводи да су на њега пренета оснивачка права за две установе културе од посебног значаја за ову заједницу, али пре периода за који Заштитник грађана извештава о раду НСНМ.

²³ Национални савет албанске националне мањине је у ранијем мандату основао три установе културе од посебног значаја. Од укупно 13 установа, Национални савет бошњачке националне мањине је једну основао у извештајном периоду, а преосталих 12 у претходном мандату – одлука о утврђивању установа и манифестација од посебног значаја објављена је у Службеном гласнику 2012. Национални савет мађарске националне мањине наводи да је основано 24 установе од посебног значаја. Национални савет македонске националне мањине наводи да је основана једна установа, русински савет наводи две, словачки указује на оснивање десет оваквих установа, док чешки наводи једну установу, све основане у ранијем периоду.

²⁴ Како се наводи у упитнику, реч је о новинско-издавачкој установи „Руске слово“ која се третира и као установа у области културе и установа у области информисања.

Стратегије у области културе

Иако Закон о националним саветима националних мањина указује на могућност да савети доносе стратегије у областима у којима су им поверена овлашћења, те самим тим и у области културе, ретки су они који су то и учинили. Мали број савета користи ову законску могућност те на стратешки начин дефинише своје активности у областима за која су им поверена јавна овлашћења, у овом случају у области културе. Стратегије савета су од изузетног значаја и указују на то да ова тела на плански и систематичан начин осмишљају како своје активности од значаја за очување и неговање како традиционалног, тако и савременог културног стваралаштва. Још су ређи савети који праве посебне стратегије које се тичу управо ове области.

Национални савети албанске, влашке, мађарске, македонске, словеначке, хрватске и украјинске националне мањине тврде да су донели посебну стратегију развоја културе националне мањине за период 2014–2018. Но, упитно је да ли су заиста ови савети донели дате стратегије у посебном облику или су доносили свеобухватне стратегије.

Национални савети бугарске, грчке, немачке, словачке, црногорске и чешке националне мањине и Савез јеврејских општина наводе да нису доносили стратегије за област културе у периоду 2014–2018.

Национални савет бошњачке националне мањине наводи да је 2012. урадио свеобухватну стратегију за све четири области, а да су четири године касније донели стратешки план рада савета за период 2016–2020. уз разраду активности за сваку област рада.

На сличан начин и Национални савет русинске националне мањине одговара да је донео свеобухватну *Националну стратегију Русина до 2020. године*, при чему додају да је овај документ спреман за измене и допуне.

Оно што је још битније од самог доношења таквог документа јесте његова примена. Неретко се дешава да савети преvide неопходност дефинисања индикатора успешности спровођења стратегије и планова активности који би указивали на ефективност елемената донетих стратегија, док за неке савете тако донет документ представља чист декор, без икакве употребне вредности.

Културна добра од посебног значаја

Овлашћења у вези са доношењем одлуке о културним добрима од посебног значаја за националну мањину у протеклом сазиву није користио ниједан национални савет у посматраном периоду.

Не треба, пак, пренебрегнути чињеницу да су национални савети мађарске и бошњачке националне мањине једини који су користили ово овлашћење, додуше у ранијем периоду.

Национални савет мађарске националне мањине донео је 2012. одлуку којом је утврдио 140 материјалних и нематеријалних културних добара од посебног значаја за националну мањину.

Национални савет бошњачке националне мањине донео је 2013. одлуку о утврђивању покретних и непокретних материјалних културних добара и листу нематеријалног културног наслеђа од посебног значаја за бошњачку националну мањину. Како се наводи у упитнику, одлука националног савета је исте године објављена у Службеном гласнику. У протеклом мандату, једино је Национални савет бошњачке националне мањине 2014. затражио од Министарства културе и информисања и Републичког завода за заштиту споменика културе помоћ у циљу изналажења модалитета рада на заштити материјалног и нематеријалног бошњачког културног наслеђа, односно, развој и афирмацију савремене бошњачке културе; предложио заштиту, санацију и реконструкцију непокретних културних добара; споменика културе од посебног значаја за бошњачку заједницу; обнову споменика културе – културних добара; утврђивање статуса законом заштићених културних добара од значаја за бошњачку националну заједницу у Републици Србији.

Ниједан други савет ни у извештајном периоду нити раније није користио ову законску могућност која има за циљ препознавање и очување културног наслеђа националних мањина у Републици Србији. Може се закључити да огромна већина савета није препознала важност ни ове законске одредбе нити је покретала поступак за утврђивање статуса културних добара у циљу заштите материјалног и нематеријалног културног наслеђа.

ОВЛАШЋЕЊА У ОБЛАСТИ ОБАВЕШТАВАЊА

Припадници националних мањина имају право на пошито и нейриситрасно обавештавање на свом језику, укључујући право на изражавање, примање, слање и размену информација и идеја путем шtamпе и других средстава јавног обавештавања²⁵.

Подаци добијени од НСНМ и надлежних органа које је Заштитник грађана раније прикупио и на основу њих сачинио извештај са препорукама²⁶ говоре о завидном броју медија на којима је заступљен програм на језицима националних мањина.

Разлог што је питање информисања на језицима мањина стално актуелно је чињеница да оно доприноси очувању културног и језичког идентитета и развоју културног стваралаштва мањинских заједница. Развој медијских садржаја на језицима националних мањина додатно доприноси и интеграцији разноликих друштава. Осим тога, титловањем телевизијског програма, односно преводом на српски језик, ствара се могућност да и грађани који припадају већини, или другим мањинским заједницама, прате те програме, чиме се доприноси међусобном упознавању, што је основни предуслов за комуникацију, међусобно уважавање и стварање основа за прихватање и поштовање различитости и изградњу здравих темеља демократског друштва. Због тога садржаји на језицима националних мањина и рад средстава јавног информисања која су својим садржајима и језичком формом оријентисани на националне мањине доприносе програмској разноврсности и плурализму медија као важној претпоставци за развој грађанског друштва. Имајући у виду да је интеграција вишеслојан и вишедимензионалан процес, титловањем емисија са језика националне мањине на српски језик управо се доприноси овом свеоштем циљу и путем медија, а то је интеграција разноликих друштава.

---

²⁵ Закон о заштити слобода и права националних мањина чл. 17. („Сл. лист СРЈ”, бр. 11/2002, „Сл. лист СЦГ”, бр. 1/2003 – Уставна повеља и „Сл. гласник РС”, бр. 72/2009 – др. закон, 97/2013 – одлука УС и 47/2018)

²⁶ Видети више: Посебан извештај Заштитника грађана о информисању на језицима националних мањина након приватизације медија 2016. https://www.pravamanjina.rs/images/stories/Izvestaj_o_informisanju_na_jezicima_nacionalnih_manjina_nakon_privatizacije_medija.pdf.

Са становишта права припадника националних мањина, од значаја је то што је Закон о јавном информисању и медијима регулисао информисање на језицима мањина као јавни интерес који се остварује на три равноправна начина:

1. Формирањем јавних сервиса;
2. Омогућавањем НСНМ да оснивају установе и привредна друштва ради остваривања права на јавно информисање;
3. Суфинансирањем пројеката путем конкурса у области јавног информисања.

Закон прописује да је јавни интерес у области јавног информисања, између осталог, и истинито, непристрасно, правовремено и потпуно информисање на матерњем језику грађана Републике Србије из мањинских заједница и очување њиховог културног идентитета.

У том смислу значајно овлашћење националних савета је могућност оснивања установа, удружења, фондација или привредних друштава у области обавештавања. Ово овлашћење национални савет може вршити самостално или заједно са другим правним лицем и могу оснивати установе и привредна друштва за обављање новинско-издавачке и радиотелевизијске делатности, штампања и репродукције снимљених медија и обављати права и обавезе оснивача.

Медији чији су посредни оснивачи НСНМ могу да буду значајан чинилац у остваривању права грађана и јавног интереса у области информисања. Због тога начин њиховог финансирања мора да буде заснован на прецизним критеријумима и усаглашеним одредбама свих закона, који ће притом уважити потребе припадника националних мањина с једне стране, али и материјалне и финансијске могућности Републике Србије с друге.

Још један од начина за остваривање права на информисање грађана из мањински заједница је путем различитих конкурса на пројекте које редовно расписују Министарство културе и информисања, Покрајински секретаријат за информисање и ЈЛС. Важно је напоменути да је доступан и додатни извор прихода за подршку медијима чији је циљ информисање на језицима националних мањина, а то је Буџетски фонд за националне мањине. Овај фонд предвиђен је Законом о националним саветима националних мањина. Приоритетна област за коју ће фонд обезбедити средства дефинише се на седници Републичког савета за националне мањине, а на основу препорука НСНМ, односно Координације националних савета националних мањина. У протекле две године, средства фонда била су усмерена на пројекте чији је циљ био квалитет информисања на језицима националних мањина.

Подаци прикупљени у оквиру истраживања показују да национални савети готово да нису оснивали установе у циљу информисања на језику

националне мањине у претходном периоду, те се њихово овлашћење у области обавештавања може довести у питање. С друге стране, НСНМ указују на недостатак финансијских средстава као разлог неоснивања таквих установа, што указује на закључак да се савети искључиво ослањају на средства која добијају из буџета и да немају активан став по питању трагања за додатним средствима предлажући пројекте, нарочито иностраним донаторима.

Оснивање установа у циљу остваривања права на информисање на језику националне мањине

Да су основали установу у циљу остваривања права на информисање на језику националне мањине, тврди четири савета. Ниједан од њих није основан у периоду 2014–2018. године.

Национални савет албанске националне мањине у упитнику тврди да је основао две установе и то Фондацију *Лутина* (долина) и РТВ *Албанска долина*. Савет је свакако донео одлуку о оснивању ове две установе, али од доношења одлуке о њиховом оснивању ништа се по питању њиховог рада није урадило.

Национални савет бугарске националне мањине наводи да је оснивач две установе чији је циљ информисање на бугарском језику. Реч је о установи за новинско-издавачку делатност *Ново брајстиво* и установи за информативну делатност *Нова РТВ Босилеград*. *Ново брајстиво* је штампани медиј који излази два пута месечно и примерци се дистрибуирају у сеоским срединама, будући да нема других медија на бугарском језику. Такође, овај лист се објављује и у електронској верзији на интернет порталу *ФАР* из Димитровграда.²⁷ Нова РТВ Босилеград саставни је део Центра за културу.

Још 2006. Национални савет буњевачке националне мањине основао је *Буњевачки информативни центар*. Реч је о интернет страници која садржи податке о националном савету, буњевачким институцијама, Буњевцима, њиховим обичајима и историји, и вестима у вези са активностима везаним за ову заједницу. Дакле, реч је о интернет страници која обједињује вишеобразне податке.

Национални савет мађарске националне мањине навео је да је оснивач три установе у области информисања: (1) 2005. оснивачка права новинско-издавачке куће *Мађар со* прешла су на Национални савет мађарске националне мањине. (2) Оснивачка права новинско издавачке куће *Хеш нап* прешла су на савет 2005. (3) Фондацију *Панонија* савет је основао 2010. Савет је оснивач и фондације *Мозаик* основане 2010. године, но ова установа престала је да постоји 2016.

²⁷ Примерци *Новой брајстива* доступни су на следећем линку <https://far.rs/sr/novo-bratstvo>.

Стратегије НСНМ на плану информисања

Стратегију развоја информисања на језику националне мањине за период 2014–2018. тврди да је донело шест националних савета и то: албански, буњевачки, мађарски, македонски, словеначки и украјински.

Национални савет бошњачке националне мањине је 2012. донео свеобухватну стратегију развоја, а 2016. донет је стратешки план савета који обухвата период 2016-2020.

На сличан начин је и Национални савет русинске националне мањине донео свеобухватну стратегију за период 2012-2020.

Мишљења на пројекте из области информисања

Сви национални савети који су доставили попуњен упитник, а имају информисање на језику националне мањине, давали су мишљења за расподелу средстава за пројекте чији је циљ подизања квалитета информисања припадника националних мањина. Мишљења су достављана за пројекте које је расписивало Министарство културе и информисања, за пројекте финансиране из буџета АП Војводине, али и за пројекте финансиране из буџета локалних самоуправа.

Пракса сарадње између Министарства културе и информисања и НСНМ на плану пројеката у области информисања идентична је оној наведеној у области културе. Наиме, Министарство саветима доставља комплетну документацију на основу које савети дају мишљење. На конкурсима министарства углавном учествују медији који извештавају на језицима националних мањина те се неретко јавља проблем око спровођења пројеката.

Министарство културе и информисања навело је позитивну промену у сарадњи са НСНМ указујући на то да су мишљења која савети достављају за област информисања углавном у складу са мишљењем и одлуком комисије.

Ни од једног националног савета није тражено мишљење на извештај Програмског савета јавних сервиса у вези са програмским садржајима на језицима националних мањина.

Установе НСНМ у области информисања

Имајући у виду да се Заштитник грађана у претходном периоду посебно бавио правом на информисање на језицима националних мањина, а на основу прикупљених података у овом истраживању, може се закључити да су у овој области национални савети у најмањој мери користили своја овлашћења. Такође, како је већ напоменуто одређени национални савети су истакли да немају довољно средстава за рад установа основаних у циљу информисања на језицима националних мањина.

ОВЛАШЋЕЊА У ОБЛАСТИ ОБРАЗОВАЊА

За очување, заштити и развој националној, културној, верској и језичкој идентитету националне мањине од посебној значаја је остваривање права на образовање на језику националне мањине. Оно се остварује кроз извођење целокупне наставе на језику националне мањине, кроз двојезичну наставу или кроз изучавање предмета „Језик националне мањине са елементима националне културе“. У Републици Србији је оствариван систем образовања на мањинским језицима, као и изучавања мањинских језика на свим нивоима образовања²⁸.

У области образовања НСНМ имају велики број овлашћења, те могу оснивати установе васпитања, образовања, ученичког и студентског стандарда и вршити права и обавезе оснивача. Национални савети имају овлашћење да утврђују које су образовно-васпитне установе од посебног значаја за националну мањину; да учествују у изради наставних програма основног и средњег образовања и васпитања и да предлажу садржаје за предмете који изражавају посебност националне мањине²⁹ дају мишљење на школски и васпитни програм установа за које је утврђено да су од посебног значаја за националну мањину и др.

Оснивање установа васпитања, образовања, ученичкој и студентској стандарда

Према достављеним одговорима, једино је Национални савет мађарске националне мањине у протекле четири године основао установу у области образовања и то установу студентског стандарда.³⁰

Ниједан други савет није основао у протекле четири године установе васпитања, образовања, ученичког или студентског стандарда.

---

²⁸ Закон о заштити слобода и права националних мањина. („Сл. лист СРЈ“, бр. 11/2002, „Сл. лист СЦГ“, бр. 1/2003 – Уставна повеља и „Сл. гласник РС“, бр. 72/2009 – др. закон, 97/2013 – одлука УС и 47/2018)

²⁹ Пре свега за предмете историја музичко васпитање и ликовна уметност.

³⁰ Студентски дом *Европа* отворен је 2015, као резултат сарадње Националног савета мађарске националне мањине, АП Војводине и фондације Европа. Установа има смештајних капацитета за приближно 350 студената који студирају на факултетима Универзитета у Новом Саду а који су основно и/или средње образовање стекли на мађарском језику. Такође, студентски дом је отворен и за студенте из српске заједнице из Републике Мађарске.

Како наводи у упитнику, Национални савет буњевачке националне мањине је 2008. основао фондацију „Мијо Мандић“ која за циљ има унапређење образовања буњевачке заједнице.³¹ Подаци о раду фондације и његовим резултатима или приоритетима рада нису доступни јавности и не могу се наћи на интернету.

Пренос оснивачких њрава за установе образовања

Поред оснивања установа образовања, на НСНМ могу бити пренета оснивачка права у потпуности или делимично. Национални савет словачке националне мањине наводи да је АП Војводина пренела оснивачка права у потпуности за једну установу образовања од посебног значаја за националну мањину, док су на једну установу делимично пренета оснивачка права на овај савет.

На Национални савет мађарске националне мањине делимично су пренета оснивачка права за осам установа образовања од значаја за националну мањину, али пре периода 2014–2018.

Заштитник грађана нема података на које су установе у потпуности пренета оснивачка права на Национални савет словачке националне мањине, односно делимично на националне савете мађарске и словачке националне мањине.

На остале националне савете који су доставили одговоре, нису пренета оснивачка права за установе образовања од значаја за националну мањину, ни делимично ни у потпуности.

Мишљење НСНМ о кандидатима за чланове УО, ШО и директора у образовним установама

Према Закону о националним саветима националних мањина, у установама предшколског, основног и средњег образовања и васпитања чији је оснивач република, аутономна покрајина или ЈЛС, у којима се образовно-васпитни рад изводи и на језику националне мањине, или у којима се изучава језик/говор националне мањине са елементима националне културе као посебан наставни предмет, национални савет учествује у управљању тим установама. Управљање овим установама остварује се давањем мишљења о предложеним кандидатима за чланове управног, односно школског одбора; предлагањем чланова управног и школског одбора; давањем мишљења о кандидатима за директоре установа и давањем мишљења у поступку разрешења директора.³²

³¹ Фондација је регистрована као непрофитна организација. На интернет страници савета није наведена као буњевачка институција <http://www.bunjevci.net/bunjevacke-institucije>.

³² Слична овлашћења национални савети имају и када су у питању установе ученичког и студентског стандарда чије је седиште на територији ЈЛС у којој је језик те националне мањине у службеној употреби.

Мишљење о предложеним кандидатима за чланове управног одбора у образовним установама, тражено је од десет националних савета. Мишљење је тражено од националних савета албанске, бошњачке, бугарске, буневачке, мађарске, русинске, словачке, хрватске и украјинске националне мањине.

Од ових истих десет савета тражено је и мишљење о предложеним кандидатима за чланове школског одбора и кандидатима за директора установе у којима се образовно-васпитни рад изводи и на језику националне мањине или у којима се изучава говор, језик или култура националне мањине.

На основу прикупљених одговора од НСНМ може се закључити да у највећем броју случајева школе поштују одредбу закона и траже мишљење од НСНМ о предложеним кандидатима управног и школског одбора. Иако имају наставни предмет *мајтерњи језик/јовор са елементима националне културе*, национални савети влашке и чешке националне мањине наводе да од њих нису тражена мишљења о предложеним кандидатима за чланове управног нити школског одбора.³³ Сви ови савети, укључујући и чешки, наводе да су од њих тражена мишљења приликом избора директора установа у којима се образовни рад изводи на језику националне мањине, односно остварује програм за предмет *мајтерњи језик/јовор са елементима националне културе*.

Учешће у раду националног савета за високо образовање

Приликом одабира кандидата који ће представљати савете у различитим телима, главну улогу у доношењу сагласја о предложеним кандидатима има неформално тело – Координација националних савета националних мањина. Координација надлежном органу, након постигнутог договора унутар исте, доставља биографије два предложена члана, а бира се један члан за учешће у датим одборима. Када је у питању овлашћење да НСНМ дају предлог за заједничког представника који учествује у раду Националног савета за високо образовање, само национални савети албанске, мађарске и чешке националне мањине су се изјаснили потврдно, односно да су учествовали у давању предлога. Сви остали савети навели су да нису имали предлоге.

Садржаји за предмете од значаја за нејовање културолошке посебности

Шест националних савета предлагало је садржај за предмете који изражавају посебност националне мањине и то национални савети бошњачке,³⁴

³³ Национални савет македонске националне мањине није доставио одговор на ово питање.

³⁴ За предмете ликовна култура, музичка култура, свет око нас, природа и друштво, историја, босански језик са елементима националне културе (за ђаке из бошњачке заједнице који не похађају наставу на матерњем језику).

влашке,³⁵ мађарске,³⁶ немачке,³⁷ русинске,³⁸ словачке,³⁹ словеначке⁴⁰ и хрватске⁴¹ националне мањине.

Национални савети буњевачке, македонске и чешке националне мањине су негативно одговорили на ово питање, али је битно указати на то да су предлагали програме за предмет буњевачки говор са елементима националне културе, односно македонски језик са елементима националне културе и чешки језик са елементима националне културе. Одговор националног савета украјинске националне мањине недостаје у упитнику, те се мора указати на то да постоји предмет украјински језик са елементима националне културе, чији је програм припремио национални савет.

Према подацима Министарства просвете, национални савети бошњачке, мађарске, словачке, румунске, русинске и хрватске националне мањине, предложили су програме за предмете који изражавају посебност националне мањине. То је учињено за предмете:

- Свет око нас, Природа и друштво, Музичка култура и Ликовна култура – први циклус основног образовања и васпитања;
- Музичка култура, Ликовна култура и Историја – други циклус основног образовања и васпитања и средње образовање и васпитање.

Када је реч о предлагању програма наставе и учења за језик националне мањине, односно за предмет матерњи језик/говор са елементима националне културе, према подацима Министарства просвете у периоду 2014–2018. то су учинили национални савети албанске, бошњачке, бугарске, буњевачке, влашке, мађарске, македонске, немачке, ромске, румунске, русинске, словачке, словеначке, украјинске, хрватске и чешке националне мањине. Дакле готово сви савети који су били формирани у претходном мандату могу се похвалити да су били активни у овој области, осим националних савета ашкалијске, египатске, грчке и црногорске националне мањине и Савеза јеврејских општина. Као главне препреке НСНМ у предлагању програма за предмете од значаја за културу националних мањина министарство наводи недовољно развијене компетенције чланова одбора за образовање НСНМ који се баве овим питањем.

³⁵ За предмет влашки говор са елементима националне културе.

³⁶ За предмете мађарски језик и књижевност и мађарски језик са елементима националне културе.

³⁷ За предмет немачки језик са елементима националне културе за први циклус обавезног образовања.

³⁸ За предмете музичко, ликовно и историја.

³⁹ За предмете музичко, ликовно, историја, свет око нас, природа и друштво (за основне школе и гимназије).

⁴⁰ За предмет словеначки језик са елементима националне културе.

⁴¹ За предмете природа и друштво, географија, историја, ликовна и музичка култура.

На основу одговора може се закључити да НСНМ донекле користе своје право да обликују и обезбеђују садржаје од значаја за неговање националног идентитета. Поједини савети у великој мери користе ову законску могућност, док неколицина савета није ни отпочела рад на креирању допунских садржаја за предмете који могу помоћи у очувању и неговању националног идентитета. Овде је важно истаћи да сами савети морају да покрену иницијативу како би се обезбедили ови садржаји и да без тога не постоји никаква могућност да било која друга организација или установа то учини уместо њих.

Министарство просвете указало је да је одржано више радних састанка са НСНМ у вези са припремом и објављивањем нових програма наставе и учења и договором о наредним корацима у области билатералне сарадње са земљама матицама и стручног усавршавања наставника који реализују наставу на неком од осам језика националне мањине. Ови састанци су допринели да се успостави сарадња националних савета, односно издавача, са новооснованим Центром за нискотиражне уџбенике (у оквиру Јавног предузећа „Завод за уџбенике“) и договори процедура штампања нискотиражних уџбеника на језицима националних мањина. Према наводима министарства, на језицима националних мањина тренутно је 1746 уџбеника за предшколско, основношколско и средњошколско образовање, који су објављени у Каталогу уџбеника за основну школу.⁴²

Програми за српски као нематерњи језик

Закон о националним саветима националних мањина указује на то да ова тела треба да дају своја мишљења о програмима за предмет српски као нематерњи језик. Овај предмет похађају ђаци који комплетну наставу прате на матерњем језику. Уз подршку Мисије ОЕБС-а у Републици Србији, Завод за унапређивање образовања и васпитања је са одабраним стручњацима израдио први нацрт нових програма, након чега је уследила јавна расправа са наставницима и националним саветима. Сви савети дали су позитивно мишљење на програме, док су мађарски и словачки савети у сарадњи са наставницима урадили анализу садржаја предложених програма и давали своје предлоге при чему је радна група ЗУОВ-а готово све предлоге и прихватила.

Будући да је *српски као нематерњи* један од ретких програма који имају стандарде, свих осам савета који представљају заједнице које имају комплетно основно и/или средње образовање на матерњем језику били су укључени и консултовани и у процесу израде стандарда, на који су давали своја позитивна мишљења.

⁴² „Службени гласник РС – Просветни гласник“, број 9/16 – Уџбеници на језицима националних мањина за школску 2018/2019. годину <http://www.mpn.gov.rs/udzbenici>.

Уџбеници и друга наставна средства

Према Закону о уџбеницима, три су модела доступна за обезбеђивање уџбеника за наставу на језицима националних мањина:

1. Превод постојећих (одобрених) уџбеника са српског језика на језик националне мањине;
2. Увоз уџбеника из матичне земље;
3. Писање нових уџбеника на језику националне мањине.

Сва три доступна модела обезбеђивања уџбеника могу се истовремено комбиновати у циљу обезбеђивања што квалитетнијих учила за ђаке. Важно је напоменути да НСНМ бирају ове моделе и дају сагласност на предложене уџбенике или рукописе. Одговор Министарства просвете упућује на то да се НСНМ најчешће опредељују за два модела обезбеђивања уџбеника и то за превод постојећих уџбеника и увоз из матичне земље.

Према наводима НСНМ, следећи савети су у периоду 2014–2018. давали мишљења на уџбенике на језицима националних мањина: албански, бошњачки, бугарски, мађарски, русински, словачки и хрватски.

Може се закључити да су сви савети који су изабрани у циљу остваривања културне аутономије националних мањина које имају наставу на матерњем језику остварили законску могућност да дају мишљење и воде процес одобравања односно обезбеђивања уџбеника.

Важно је напоменути да је *Акционим планом за остваривање права националних мањина* у циљу убрзавања процеса обезбеђивања уџбеника предвиђено потписивање споразума са Министарством просвете, Заводом за уџбенике као јединим државним издавачем и НСНМ. Овим меморандумима планирано је штампање 184 уџбеника. До краја септембра 2018. године одштампано је 123 уџбеник тиме је реализовано 67% меморандума, како се наводи из Министарства просвете.⁴³

Сви савети су искористили ову могућност и потписали су споразум те обезбедили уџбенике за ђаке основних школа који прате наставу на

⁴³ **Подаци Министарства просвете:** За наставу на албанском језику планирано је 43 наслова, док савет није доставио ниједан предлог за наведени број уџбеника. За наставу на босанском језику меморандумом је предвиђено обезбеђивање 57 наслова, од тога је одштампано 31, у припреми за одобрење је 17 а није достављено 9 наслова. За наставу на бугарском језику планирано је 23 наслова и све што је планирано је и обезбеђено. За наставу на мађарском језику меморандумом је планирано десет наслова од тога је осам одштампано, а два су у припреми за одобравање. За наставу на румунском језику меморандумом је планирано 11 наслова, од тога је седам обезбеђено, а за четири наслова нису достављени предлози од националног савета. За наставу на русинском језику је планирано шест наслова и свих шест је обезбеђено. За наставу на словачком језику планирано је 19 наслова и сви су обезбеђени. За наставу на хрватском језику планирано је 34 уџбеника, 27 је одштампано, један је у припреми, док за шест савета није доставио никакав предлог.

матерњем језику. Национални савет бошњачке националне мањине је овај споразум искористио и за обезбеђивање додатних садржаја за предмете од значаја за очување националног идентитета културе ове заједнице. Осим потписивања споразума, Национални савет албанске националне мањине није обезбедио ниједан уџбеник преко овог трипартитног споразума.

Рад на реализацији садржаја меморандума се наставља у складу са образовном реформом образовања у Републици Србији. У складу са реформом, министарство је у сарадњи са НСНМ утврдило потребе за додатним недостајућим насловима за први и други циклус обавезног образовања који је од прошле године захваћен реформом (први и пети разреди), односно од ове године (други и шести разреди).

Када је реч о реформисаним програмима наставе и учења, Министарство просвете наводи податке који су савети били активни у предлагању нових програма за предмет матерњи језик, односно за предмет матерњи језик/говор са елементима националне културе:

- Настава на албанском језику: албански језик (први, други, пети, шести и седми разред основне школе; први и други разред гимназије).
- Настава на босанском језику: босански језик и босански језик са елементима националне културе (први, други, трећи, пети, шести и седми разред ОШ; први и други разред гимназије).
- Настава на бугарском језику: бугарски језик и бугарски језик са елементима националне културе (први, пети, шести разред ОШ; први разред гимназије)
- Настава на буњевачком говору: буњевачки говор са елементима националне културе (први, други, трећи, пети, шести и седми разред ОШ),
- Настава на влашком говору: влашки говор са елементима националне културе (први, други, пети, шести разред ОШ),
- Настава на немачком језику: немачки језик са елементима националне културе (други разред ОШ)
- Настава на мађарском језику: мађарски језик и мађарски језик са елементима националне културе (први, други, трећи, пети, шести и седми разред ОШ; први и други разред гимназије).
- Настава на македонском језику: македонски језик са елементима националне културе (први и пети разред ОШ).
- Настава на ромском језику: ромски језик са елементима националне културе (први, други, трећи, пети, шести и седми разред ОШ).
- Настава на румунском језику: румунски језик и румунски језик са елементима националне културе (први, други, трећи, пети, шести и седми разред ОШ; први и други разред гимназије).

- Настава на русинском језику: русински језик, русински језик са елементима националне културе (први, други, трећи, пети, шести и седми разред ОШ; први и други разред гимназије).
- Настава на словачком језику: словачки језик и словачки језик са елементима националне културе (први, други, трећи, пети, шести и седми разред ОШ; први и други разред гимназије).
- Настава на словеначком језику: словеначки језик са елементима националне културе (први, други, трећи, пети, шести и седми разред ОШ).
- Настава на украјинском језику: украјински језик са елементима националне културе (први, други, трећи, пети, шести и седми разред ОШ).
- Настава на хрватском језику: хрватски језик и хрватски језик са елементима националне културе (први, други, пети, шести разред ОШ; први и други разред гимназије).
- Настава на чешком језику: чешки језик са елементима националне културе (први, други, трећи, пети, шести и седми разред ОШ).

Програми наставе и учења за први и пети разред основне школе објављени су у Службеном гласнику 15/2018.

Програми наставе и учења за други и шести разред основне школе нови програми објављени су у Службеном гласнику 3/2019.

Програми наставе и учења за трећи и седми разред основне школе нису објављени у Службеном гласнику. Одобрење ће уследити након измена програма за који су достављене примедбе, према наводима министарства. Програме матерњег језика и матерњег језика са елементима националне културе за трећи и седми разред нису доставили национални савети бугарске, влашке, македонске, немачке и хрватске националне мањине. Национални савет албанске националне мањине је доставио програм за предмет албански језик у октобру 2019.

Рок за достављање предлога програма за четврти и осми разред је новембар 2019.

Програми за први разред гимназије објављени су у Службеном гласнику 12/2018.

Програми за други разред гимназије објављени су у Службеном гласнику 8/2019.

Министарство просвете напомиње да је програм за бугарски језик компетиран тек у септембру 2019. Из тог разлога није објављен заједно са осталим матерњим језицима.

Рок за достављање предлога програма за трећи и четврти разред гимназије је април 2020.

Из прилога Министарства просвете може се закључити да су национални савети у великој мери укључени у израду програма за предмет матерњег језика, односно матерњег језика са елементима националне културе.

Васпитно-образовне установе од посебног значаја

Васпитно-образовне установе које су проглашене за установе од посебног значаја има **осам** националних савета; бошњачки, буњевачки, мађарски, македонски, русински, словачки, немачки и хрватски.

Најмање установа од посебног значаја за националну мањину је предшколских, **седам**, највише установа су основне школе **87**, док средњих школа од посебног значаја за националну мањину има **40**.

Васпитно-образовне установе које су проглашене за установе од посебног значаја за националну мањину			
Национални савет	Предшколске установе	Основне школе	Средње школе
НС бошњачке националне мањине	0	12	1
НС буњевачке националне мањине	2	27	12
НС хрватске националне мањине	1	3	2
НС чешке националне мањине	0	4	0
НС немачке националне мањине	1	1	1
НС мађарске националне мањине		19, од тога 1 у периоду од 2014–2018.	средње школе: 21, од тога 0 у периоду од 2014–2018.
НС македонске националне мањине	1	8	1
НС русинске националне мањине	0	6	1
НС словачке националне мањине	2	11	1

Министарство просвете наводи да поседује податке о установама од посебног значаја за образовање бошњачке, буњевачке, македонске, румунске, русинске, хрватске и чешке националне мањине.

Мишљење о мрежи образовних установа у ЈЛС

Девет националних савета је давало мишљење о мрежи предшколских установа и основних школа у јединици локалне самоуправе. Мишљење су претходне четири године упутили национални савети албанске, бошњачке, бугарске, мађарске македонске, немачке, русинске, словачке и хрватске националне мањине.

Национални савети националних мањина у великој мери користе законске одредбе али и друге механизме (меморандум о сарадњи, на пример) када је реч о обезбеђивању уџбеника за наставу на језику националне мањине. С друге стране, веома мали број је оних који су користили законске одредбе које упућују на могућност креирања допунског садржаја за наставу на језику националне мањине, а које су значајне за неговање националног идентитета у формалном образовању. Под претпоставком да разлог оваквој пракси лежи у недостатку кадрова и стручних капацитета, на овом питању национални савети у будућности морају више радити.

Поред усмерења на обезбеђивање уџбеника, национални савети би требало и више пажње да поклањају и квалитету наставног кадра. Стога је важно да са школама утврде капацитете наставног кадра, њихову могућност да прате образовне реформе и тиме обезбеде квалитетну наставу ђацима, и потруде се да наставницима обезбеде неопходне обуке.

ОДНОС СА РЕПУБЛИЧКИМ ОРГАНИМА, ОРГАНИМА АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ, ОРГАНИМА ЈЕДИНИЦЕ ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ И МЕЂУНАРОДНА И РЕГИОНАЛНА САРАДЊА

Законом о националним савешћима националних мањина уређени су односи националних савешћа са органима свих нивоа власти, као и међународна и регионална сарадња. У складу са законом предвиђено је да национални савешћ може поднећи министарствима и посебним организацијама, органима аутономне покрајине и органима јединице локалне самоуправе, предлоге, иницијативе и мишљења о питањима у вези са вршењем овлашћења предвиђених овим законом.

Такође, национални савешћ, у складу са Законом, сарађује са међународним и регионалним организацијама које се баве питањима права припадника националних мањина, са организацијама и установама у матичним државама, као и са националним савешћима или сличним телима националних мањина у другим државама.

Сарадња се мора спроводити у складу са Уставом и законом Републике Србије и уз поштовање територијалног јединства и правног поретка Републике Србије.

Представници НСНМ учествују у договорима о закључивању билатералних споразума са матичним државама, у делу који се непосредно односи на права националних мањина. Овде се нарочито мисли на мешовите међудржавне комисије које представљају додатна тела за решавање разних питања припадника националних мањина у Републици Србији, односно припадника српске мањине у држави са којом је потписан овакав споразум. До сада су потписана четири споразума и то са Републиком Северном Македонијом, Републиком Мађарском, Републиком Хрватском и Републиком Румунијом. Три од четири тела су заживела (иако је споразум потписан и ратификован 2004. мешовита међудржавна комисија са Републиком Северном Македонијом никада није одржала састанак) и различитом динамиком ови састанци се остварују, а отворена питања се решавају. Принцип креирања ових тела заснива се на неколико критеријума,

између осталих да државе потписнице овог споразума у својој земљи признају концепт националних мањина и да на територији те земље српска заједница има статус националне мањине. Представници националних савета учествују у раду мешовитих међудржавних тела чији је задатак праћење спровођења билатералних међудржавних споразума о заштити права одређене националне мањине.

Однос са републичким органима:

Када је у питању сарадња националних савета са републичким органима 11 националних савета је одговорило да је подносило предлоге, иницијативе или мишљења надлежним републичким органима о питањима из своје надлежности. Одговори прикупљени од НСНМ су разноврсни, али се могу сврстати у две категорије:

1. Сарадњу у процесу измена и допуна различитих закона наводе следећи национални савети: албански,⁴⁴ буњевачки⁴⁵ и грчки⁴⁶.
2. Сарадњу општег типа из области за које су савети надлежни навели су следећи национални савети: бугарски, мађарски, русинске, словачки, словеначки, украјински и хрватски.⁴⁷

Поједини савети нису давали одговоре иако се из достављених упитника види да су били активни у остваривању права мањине коју представљају или је познато да су учествовали директно у радним групама за измене и допуне различитих закона, пре свега Закона о националним саветима националних мањина и Закона о заштити права и слобода националних

⁴⁴ Национални савет албанске националне мањине наводи да је учествовао у изменама и допунама Закона о националним саветима националних мањина, Закона о заштити права и слобода националних мањина, Закона о службеној употреби језика и писма, Закона о уџбеницима и Закона о матичним књигама.

⁴⁵ Представници Националног савета буњевачке мањине су на предлог Координације националних савета националних мањина учествовали у радним групама формираним за потребе измена и допуна Закона о националним саветима националних мањина и закона о заштити права и слобода националних мањина.

⁴⁶ Национални савети грчке и македонске националне мањине наводе да је сарадња остварена у форми давања мишљења на нацрт Закона о националним саветима националних мањина.

⁴⁷ Одговори бугарског, мађарског и хрватског савета су општег карактера где наводе сарадњу у области културе, образовања, службене употребе језика и писма и информисања, без даље конкретизације вида сарадње (да ли је тражена помоћ или подршка у решавању одређеног проблема, или је реч о сарадњи проистеклој из законске регулативе у смислу примене законских одредби). Национални савет мађарске националне мањине додаје и сарадњу у областима социјалног осигурања и права припадника националних мањина. Национални савети словачке мањине наводе сарадњу у областима образовања и службене употребе језика и писма, словеначки савет у области образовања, украјински у области културе, образовања и информисања. Русински савет наводи да је подносио предлоге и мишења, како самостално тако и у оквиру Координације националних савета, из свих области у којима савети врше јавна овлашћења.

мањина.⁴⁸ Приликом измена и допуна, нарочито ова два закона, мора се и напоменути да је Координација националних савета била изузетно активна и да су представници свих савета, а нарочито оних који нису били део ових радних група били благовремено обавештавани (кроз организовање састанака или путем електронске поште) о садржајима предложених измена поменута два закона. Преко овог неформалног тела, којим су у то време руководили представници Националног савета мађарске националне мањине који су истовремено били и чланови ових радних група, остали национални савети су били веома брзо и прецизно обавештавани о свим значајкама везаним за предложене садржаје и имали су прилике да искажу и каналишу своја мишљења унутар радне групе. Као председавајући Координације националних савета, Национални савет мађарске националне мањине представљао је готово све савете који нису имали своје представнике о овим радним групама.

Савез јеврејских општина навео је да су њихове активности у односу на републичке органе биле усмерене на Министарство правде, како су навели у циљу поштовања права националних мањина јер сматрају да се крше права јеврејске заједнице.

Додатно, Министарство културе и информисања наводи да су преко Координације националних савета, НСНМ предложили два члана Националног савета за културу, што такође представља један од видова сарадње са државним органима.

Министарство просвете, науке и технолошког развоја наводи да сарађује са свим НСНМ која се одвија путем радних састанака, обраћања телефонским и писаним путем. Такође, НСНМ се обраћају министарству у вези са подршком школама приликом формирања одељења, односно група за наставу која се одвија на неком од језика националне мањине; припремом програма наставе и учења на језику националне мањине; уџбеницима на језицима националних мањина; подршком захтевима школа за већи број извршилаца од прописаног.

Министарство државне управе и локалне самоуправе наводи да се НСНМ често министарству обраћају ради добијања савета и мишљења у вези са применом прописа (честа су питања у вези са сукобом интереса при именовану руководства у НСНМ а НСНМ често траже од МДУЛС да решава интерне сукобе). Додатно, МДУЛС врши надзор над законитошћу

---

⁴⁸ Министарство државне управе и локалне самоуправе формирало је две радне групе у којима су на предлог Координације националних савета националних мањина учествовали представници бошњачког, мађарског, румунског, словачкој и хрватског савета. У јануару 2016. чланови радних група из редова Националног савета хрватске националне мањине одлучили су да се повуку, и на предлог Координације њих су заменили представници Националног савета буњевачке националне мањине.

рада и аката националних савета националних мањина, даје сагласност на статуте, тумачи законе, даје мишљења о појединим одредбама закона који регулишу рад НСНМ.

Такође, савети су остварили добру сарадњу у претходном периоду и са Канцеларијом за људска и мањинска права којој се обраћају како би се консултовали у вези са финансијским аспектима рада савета и начина трошења буџетских средстава.

Републички савет за мањине је додатно тело у Републици Србији које служи за решавање питања од значаја за положај грађана из мањинских заједница. Једно од питања којим се ово тело бави је усвајање симбола и празника националних мањина у земљи. На основу података Канцеларије за људска и мањинска права, ниједан савет у датом периоду није подносио предлоге за утврђивање симбола или празника значајних за националне мањине у Републици Србији.

Предлоге за унапређење сарадње са републичким органима навели су само национални савети бошњачке, бугарске и грчке националне мањине и Савез јеврејских општина.

Национални савет бошњачке националне мањине истакао је предлог да је потребно потписати међудржавне споразуме између Републике Србије, Босне и Херцеговине и Црне Горе у области заштите националних мањина. Национални савет бугарске националне мањине наводи да је потребно организовати чешће састанке са ресорним министарствима, мимо седница у оквиру Републичког савета за националне мањине. Национални савет грчке националне мањине указује на потребу решавања питања блокаде рачуна, док Савез јеврејских општина указује на неопходност поштовања постојећих законских одредби.

Имајући у виду податке достављене у упитницима, и то да већина савета није навела никакве предлоге за унапређење сарадње са републичким органима, може се закључити да су национални савети задовољни сарадњом са републичким органима која је успостављена у претходном периоду.

Упркос законским могућностима да сами савети иницирају измене и допуне различитих закона који се делимично или у потпуности баве правима националних мањина, мора се констатовати да ниједан савет није имао иницијативу ове врсте већ да су или учествовали у радним групама које су формиране од министарстава или су давали мишљења на нацрте закона или његове поједине делове. Измене закона су у досадашњој пракси искључива иницијатива надлежних министарстава, а савети су учествовали у изменама својим предлозима и коментарима.

Однос са орґанима јединице локалне самоуправе

Десет НСНМ истакло је да је давало предлоге, иницијативе или мишљења органима ЈЛС о питањима која се односе на положај националних мањина. Највећи број предлога био је у областима образовања, службене употребе језика и писма, културе и информисања.⁴⁹

Национални савет македонске националне мањине остварио је сарадњу са Панчевом и кроз пројекат „Скупштина за све“, док је Национални савет бошњачке националне мањине сарадњу остварио потписивањем споразума са Новим Пазаром (2016.), Сјеницом (2018.) и Тутином (2018.).

Недостатак сарадње са ЈЛС навели су национални савети албанске, бугарске, влашке, грчке, словеначке и чешке националне мањине и Савез јеврејских општина.

Предлози за чланове Савета за међунационалне односе

Према Закону о локалној самоуправи, у национално мешовитим ЈЛС оснивају се савети за међунационалне односе (у даљем тексту: СМО) чији чланови представљају заједнице које живе на територији посматране ЈЛС.⁵⁰ Ова тела се оснивају у циљу унапређења односа међу заједницама на локалном нивоу, промоције интеркултуралности и заједничког живота.

Улога НСНМ је да предложи чланове СМО који би на локалном нивоу представљали своју заједницу у овом телу. Уз подршку Мисије ОЕБС-а, Заштитник грађана је 2017. урадио анализу рада СМО, сматрајући да ова тела могу да представљају веома значајан механизам на локалном нивоу који омогућава свим заједницама да заједно разматрају питања обogaћивања међуетничких односа.

Поменута анализа⁵¹ између осталог је показала да постоји проблем оснивања СМО услед пасивног односа националних савета према овим телима те резултати овог истраживања охрабрују да национални савети више препознају значај и улогу ових тела на локалном нивоу.

Предлоге за члана Савета за међунационалне односе, упутили су национални савети албанске (у две ЈЛС), бошњачке (у четири ЈЛС), бугарске (у две ЈЛС), влашке (у две ЈЛС), мађарске (у 36 ЈЛС), македонске (у две ЈЛС),

⁴⁹ Овакав вид сарадње са ЈЛС наводе национални савети бугарске, мађарске, немачке, русинске, словачке, украјинске, хрватске и црногорске националне мањине.

⁵⁰ Национално мешовитим јединицама локалне самоуправе, у смислу овог закона, сматрају се јединице локалне самоуправе у којима припадници једне националне мањине чине више од 5% од укупног броја становника или свих националних мањина чине више од 10% од укупног броја становника према последњем попису становништва у Републици Србији. Представнике у савету за међунационалне односе могу имати припадници српског народа и националних мањина са више од 1% учешћа у укупном становништву јединице локалне самоуправе.

⁵¹ Посебан извештај о раду Савета за међунационалне односе 2017. <https://www.pravamanjina.rs/images/stories/Poseban-izvestaj-o-savetima-za-medjunacionalne-odnose.pdf>.

немачке (у једној ЈЛС), русинске (у пет ЈЛС), словачке (у 11 ЈЛС), украјинске (у четири ЈЛС), хрватске (у четири ЈЛС) и црногорске (у две ЈЛС) националне мањине. Остали савети нису давали своја мишљења за чланове СМО.

Однос са органима аутономне покрајине

Сарадњу са органима аутономне покрајине о питањима која се односе на положај националних мањина навело је да је остварило осам националних савета и то национални савети мађарске, македонске, немачке, русинске, словачке, украјинске и хрватске, Иако нема седиште на територији АПВ, Национални савет бугарске националне мањине такође је навео да је остварена сарадња са органима АПВ и да су давани предлози органима АПВ који се односе на положај ове националне мањине.

Међународна и регионална сарадња

Десет националних савета навело је да је остварило сарадњу са међународним или регионалним организацијама које се баве питањима права припадника националних мањина. Национални савети углавном су сарађивали са Саветом Европе, Мисијом ОЕБС-а и Делегацијом Европске уније у вези са заштитом права националних мањина и процесом евроинтеграција.

Сарадња се одвијала извештавањем по међународним конвенцијама и другим ратификованим документима у области права националних мањина, али и учествовањем у пројектима међународних организација које углавном организују семинаре и радионице у циљу јачања капацитета НСНМ и побољшања квалитета њиховог рада на активностима савета које су усмерене на очување и унапређење културе и положаја националних мањина које представљају. Поједини су навели учешће у семинарима који су креирани у циљу побољшања рада савета са појединим групама унутар заједнице као на пример жене или млади. Да су остварили сарадњу са међународним организацијама активним у Републици Србији, навели су савети албанске, бошњачке, бугарске, буњевачке, влашке, мађарске, македонске, немачке, словачке и хрватске националне мањине.

Када је у питању сарадња са организацијама и установама у матичним државама, девет савета је остварило сарадњу и то савети албанске, бошњачке, грчке, мађарске, македонске, немачке, словачке, украјинске и хрватске националне мањине у областима образовања, културе и информисања.

Преко својих удружења Национални савет грчке националне мањине остварио је сарадњу са културно-уметничким друштвима из Грчке, док је Национални савет мађарске националне мањине остварио сарадњу са матичном државом и у питањима регионалних односа и српско-мађарских односа. Национални савет немачке националне мањине остварио је сарадњу са Министарством унутрашњих послова и Министарством спољних послова

Савезне Републике Немачке, као и са Музејом подунавских Немаца.

Национални савети бугарске и и црногорске националне мањине навели су да нису остварили сарадњу са организацијама и установама у матичној држави, док национални савети Русина, Влаха и Буњеваца нису дали одговор на ово питање будући да је матична држава ових заједница Република Србија.

Како су подаци показали, национални савети у великој мери сарађују са установама и организацијама у матичним државама, али кад је у питању сарадња са националним саветима или сличним телима националних мањина у другим државама осам савета⁵² нема успостављену овакву врсту сарадње.

Са друге стране, поједини савети наводе да су остварили сарадњу, па чак и да су развили одређене механизме координације сарадње са сличним телима у другим државама.

Национални савет бошњачке националне мањине има потписане протоколе о сарадњи са Бошњачким саветом у Црној Гори и Саветом конгреса бошњачких интелектуалаца у Босни и Херцеговини. На основу ових протокола основана је Канцеларија за координацију бошњачких савета којој су приступили и Бошњачки национални савет у Хрватској и Удружење Бошњака северне Македоније.

Национални савет мађарске националне мањине сарађује са сличним телима у другим земљама која резултирала и израдом компаративне анализе најбољих пракси рада савета који се баве националним мањинама у различитим правним системима.

Национални савет хрватске националне мањине поред четири области са сличним телима у матичној држави сарађују и на плану процеса приступања Републике Србије у Европску унију и унапређења права националних мањина у том процесу.

Сарадњу са сличним телима у другим државама остварили су и савети македонске, бугарске, немачке и словачке националне мањине, углавном у областима образовања и културе.

---

⁵² Национални савети албанске, грчке, буњевачке, црногорске, русинске, украјинске, влашке националне мањине и Савез јеврејских општина.

УНУТРАШЊА ОРГАНИЗАЦИЈА НАЦИОНАЛНОГ САВЕТА И ТРАНСПАРЕНТНОСТ РАДА

Сви национални савети који су доставили попуњене упитнике имају установљене одборе за образовање, културу, информисање и службену употребу језика и писма (уколико остварују право на сл. употребу језика и писма).

Шест националних савета, поред наведених одбора има установљене и додатне одборе, који се тешко могу довести у везу са идејом националних савета и њиховим радом у области културне аутономије. Тако на пример, Национални савет русинске националне мањине поред тела за међународну сарадњу (из претходног се може уочити да овај савет није остварио сарадњу на овом плану те је упитно постојање овог посебног тела), младе и тела за науку има радна тела за за некретнине и спорт.

Национални савет македонске националне мањине има одборе за младе и спорт, за родну равноправност, сарадњу са матицом и за статутарно-правна питања. Садржај рада последњег тела изискује додатна појашњења.

Поред тела за родну равноправност, чије формирање свакако треба похвалити, Национални савет немачке националне мањине има установљену и виктимолошку комисију.

Национални савет влашке националне мањине има одбор за привредни и економски развој и сарадњу са дијаспором, што је такође тешко довести у везу са радом савета на плану остваривања културне аутономије.

Национални савет бошњачке националне мањине има одбор за контролу и надзор остваривања права Бошњака. Такође из назива одбора не може се утврдити које механизме овај савет користи нити чији рад надзире односно контролише.

Савез јеврејских општина има установљену верску и социјалну комисију.

Иако савети указују на недостатак административних и стручних капацитета за рад у областима у којима имају јавна овлашћења, занимљиво је утврдити разлоге и начине на који су савети утврдили потребу за оснивањем појединих додатних одбора. Потребно је да надлежно министарство утврди усклађеност рада ових одбора са законодавним оквиром и њихову повезаност са аутономијом у области културе.

Стручни, административни и технички капацитети националних савета националних мањина

Када је у питању процена стручних капацитета за обављање послова у повереним областима, национални савети различито оцењују своје капацитете.

Четири савета навело је да сматра да има **задовољавајуће** стручне капацитете за обављање послова у областима службене употребе језика и писма, образовања, културе и информисања. То су навели национални савети албанске, буњевачке и мађарске националне мањине и Савез јеврејских општина.

Осам савета сматра да су им стручни капацитети **делимично задовољавајући** и то национални савети бугарске, влашке, македонске, немачке, словачке, словеначке украјинске, хрватске и црногорске националне мањине.

Чак четири савета навело је да су им стручни капацитети **незадовољавајући** и да стално морају да ангажују лица која нису у савету. Реч је о националним саветима бошњачке, грчке, русинске и чешке националне мањине.

Недостатак стручних капацитета НСНМ очитује се и у начину креирања њихових буџета, односно у фази припреме документације која се доставља Канцеларији за људска и мањинска права, а на основу које се опредељују средства за сваки савет посебно. Наиме, подаци које савети достављају, према наводима Канцеларије, често се достављају у непотпуној форми и нису најпрецизнији нити тачни. Већина НСНМ доставља тражену документацију у предвиђеном року, али проблем је што не достављају потпуне податке, те им се мора тражити допуна достављених података. Будући да поједини НСНМ достављају податке на основу старе Уредбе о расподели средстава, може се стећи утисак да ти савети не прате промене законских прописа.

Када су у питању административни капацитети неопходни за несметан рад савета, односно довољан број запослених и ангажованих лица, ситуација је процењена на сличан начин као и код стручних капацитета.

Четири савета процењује своје административне капацитете као **задовољавајуће** и то национални савети албанске, бугарске и мађарске националне мањине и Савез јеврејских општина.

Осам савета навело је да сматра да су им административни капацитети за рад **делимично задовољавајући** и да постоји донекле потреба за повећањем броја запослених и за побољшањем организационе структуре, и то национални савети буњевачке, македонске, немачке, русинске, словачке, украјинске хрватске и црногорске националне мањине.

Четири савета своје административне капацитете процењује као **незадовољавајуће, односно да се савет суочава са** недовољним бројем

запослених, организациона структура би требало озбиљно да се промисли и промени у циљу ефикаснијег и ефективнијег рада. На овакав одговор су се определили национални савети бошњачке, грчке, словеначке и чешке националне мањине.

Техничке капацитете за несметан рад савета, односно просторије, опремљеност, потребна финансијска средства за рад, национални савети процењују доста слично и готово већина савета наводи да су им потребна већа финансијска средства и боља техничка опрема. Национални савети бугарске, мађарске и словачке националне мањине и Савез јеврејских општина техничке капацитете својих савета процењују као **задовољавајуће**, док национални савети буњевачке, бошњачке, грчке и русинске националне мањине техничке капацитете оцењују као **незадовољавајуће**. Осталих седам савета своје капацитете процењују као делимично задовољавајуће, али уз готово једногласну процену да су им потребна већа финансијска средства.

Даље, недостатак административних капацитета огледа се и у квалитету финансијских извештаја који се достављају Канцеларији за људска и мањинска права, али и поштовању рокова који су предвиђени за то, а који се често прекорачују, по наводима канцеларије.

Велики број НСНМ нема континуитет у раду, те се због тога дешава да нема довољно података у извештајима који се достављају Канцеларији. Додатни проблем представљају ревизорски извештаји који немају стандард по којем се пишу, те да из тог разлога извештаји нису упоредиви.

Додатни проблем који је уочен у раду НСНМ је то што не праве разлику између процеса ревизије пословања и ревизије извештаја. Како би решила ово питање и помогла у професионализацији рада НСНМ, Канцеларија је у сарадњи са Државном ревизорском институцијом и Министарством финансија покушала да уведе стандардизоване финансијске и ревизорске извештаје НСНМ, али ова активност још увек није реализована.

Треба истаћи да је Канцеларија за људска и мањинска права у сарадњи са Мисијом ОЕБС-а у више наврата организовала обуке за НСНМ како би се решила питања: прелазак са линеарног на буџетско програмирање, креирање активности, увођење родне компоненте у активности савета, трошење буџетских средстава, финансијско извештавање и ревизорски извештаји. Поред низа обука, и даље се понављају исти проблеми. Неретко се дешава да исте особе похађају обуке на различите теме што указује на то да не постоји подела посла унутар савета нити подела информација са члановима савета, у овом случају са оним члановима који се баве финансијским делом рада савета. Такође треба додати и да поједини савети, уместо да шаљу чланове савета на обуке, шаљу своје књиговође.

На основу одговора добијених од НСНМ али и других органа, може се закључити да савети немају довољно стручних, административних нити

техничких капацитета за свој рад. Треба додати да су савети који су дате капацитете проценили као делимично задовољавајуће или незадовољавајуће у додатним коментарима истакли да је разлог недостатак финансијских средстава, али услед тога што није извршена професионализација рада националних савета.

Како би превазишли уочене проблеме, НСНМ би требало пре свега да ојачају капацитете и у домену писања предлога пројеката те да у складу са тим помогну развоју савета и тиме учине што је више могуће за своје заједнице.

Када је реч о недостатку професионализације рада, како је уочено у упитнику за НСНМ, овде треба рећи да су сами савети задужени за овај аспект рада. Савети и јесу замишљени као тела састављена од стручњака у датим областима, али је, такође, и на саветима да сами бирају своје чланове. Стога је потребно добро размислити о томе, на самом почетку стварања савета, ко ће бити биран за рад у овом телу. Ово је важно најпре због ефикасности и квалитета рада који имају последице на заједницу. Са друге стране, то има ефекта и на финансијски део пословања савета, јер услед недостатка стручњака у властитим редовима савети средства за рад савета усмеравају на ангажовање додатних лица. Још једном треба подсетити да је сврха постојања савета рад са заједницом и за заједницу, те би кроз професионализацију рада (односно ангажовањем стручњака као сталних чланова савета) и радом на писању и спровођењу допунских пројеката, главни проблеми савета били решени.

Транспарентности у раду

Будући да НСНМ постоје због заједнице и да је неопходно да заједница на директан или индиректан начин буде укључена у рад савета, важно је било сагледати да ли је шира заједница укључена у активности националних савета и да ли су доступне подаци и одлуке које доноси национални савет.

У циљу постизања одговорности према заједници, Закон о националним саветима националних мањина уредио је да се све одлуке и документа националног савета објављују благовремено на интернет страници НСНМ, која се води двојезично, на српском језику и на језику националне мањине.

Претрагом по интернету утврђено је следеће:

НСНМ	Интернет страница	Садржај
НС албанске НМ	Нема интернет страницу	
НС ашкалијске НМ	Нема интернет страницу	
НС бошњачке НМ	На латиници и босанком језику https://www.bnv.org.rs/	Објављене одлуке савета.
НС бугарске НМ	Нема интернет страницу	
НС буњевачке НМ	Савет нема своју страницу већ су подаци у вези са саветом објављени на сајту Буњевачког информативног центра http://bunjevci.net/ Интернет страница је на латиници и буњевачком	У делу интернет странице посвећеном раду савета нису објављене одлуке овог тела.
НС влашке НМ	На латиници http://nacionalnisavetvlaha.rs/	Нису објављене одлуке савета.
НС грчке НМ	Нема интернет страницу	
НС египатске НМ	Нема интернет страницу	
НС мађарске НМ	Интернет страница је двојезична http://www.mnt.org.rs/sr	Објављене су одлуке савета.
НС македонске НМ	Интернет страница је на македонском језику https://www.nsmakedonaca.org.rs/	Одлуке савета делимично доступне.
НС немачке НМ	Интернет страница је двојезична http://www.nationalrat.rs/sr/	Одлуке савета делимично доступне.
НС пољске НМ	Интернет страница доступна само на латиници http://poljaci.org.rs/	Одлуке савета нису објављене.
НС ромске НМ	Страница доступна само на латиници https://romskinacionalnisavet.org.rs/	Одлуке савета делимично објављене.
НС румунске НМ	Нема интернет страницу	
НС руске НМ	Има двојезичну страницу https://nsrnm.org/	Објављене су одлуке савета.
НС русинске НМ	Страница доступна на српском, русинском и енглеском http://rusini.rs/sr/	Објављене одлуке савета.
НС словачке НМ	Сајт је двојезичан http://www.rada.org.rs/sr	Објављене одлуке савета.

НС словеначке НМ	Страница доступна на словеначком језику https://slovinci.rs/	Одлуке савета делимично доступне.
НС украјинске НМ	Страница доступна на ћириличном писму http://www.ukrajincisrbije.rs/index.html	Одлуке савета нису објављене.
НС хрватске НМ	Страница доступна на хрватском језику https://hmv.org.rs/	Одлуке савета нису објављене.
НС црногорске НМ	Страница доступна на латиници https://www.mne.rs/	Одлуке савета нису објављене.
НС чешке НМ	Немају интернет страницу	
Савез јеврејских општина	Страница доступна на латиничном писму https://www.savezjos.org/sr/strana/o-nama	Одлуке савета нису објављене.

Узимајући у обзир законску одредбу која обавезује све савете да направе интернет страницу која ће бити двојезична, а која би омогућила јавни увид у рад савета и информисала грађане о планираним или спроведеним активностима, може се рећи да није велик број оних који су испунили ову законску обавезу, односно обавезу према грађанима. Како је рад савета јаван, НСНМ имају обавезу да све своје одлуке објављују и на својим интернет презентацијама, али само **пет** националних савета објављује све своје одлуке, односно национални савети бошњачке, мађарске, руске, русинске и словачке националне мањине.

Иако је поменути закон уређено да НСНМ треба да имају функционалне двојезичне странице, закон не дефинише рок за израду интернет страница савета нити дефинише механизме или надлежно тело за утврђивање да ли је ова одредба испуњена.

На питање како у планиране активности укључују заједницу коју представљају, национални савети су дали веома разнолике одговоре. Уколико би се одговори груписали, национални савети у највећем броју сматрају да је заједница укључена кроз удружења националних мањина и културне манифестације које се редовно организују, обележавање важних датума и средства јавног информисања. Мањи број савета (мађарски, русински, бугарски и албански) навели су да је заједница укључена и информисана кроз директан контакт са грађанима и организовањем састанака са локалним становништвом.

На основу одговора може се установити са сигурношћу да НСНМ немају директног контакта са заједницама које представљају, нарочито не у фази утврђивања приоритета, потреба, мишљења и ставова заједнице. Узрок оваквом приступу може бити и неизвршена професионализација рада савета, о чему је претходно било речи. Недостатак контакта са заједницом, нарочито у почетним фазама уочавања проблема и код питања која треба да се решавају континуирано или краткорочно, може имати негативни утицај по активности, делатност, ефикасност и успешност рада савета. Савети морају да имају изграђене механизме за рад са заједницом у свакој фази и то најпре у фази прикупљања података о потребама и проблемима заједнице, фази дефинисања активности и фази спровођења дате активности, али и извештавања о постигнутим резултатима. Потребно је да ни у једној фази савети не третирају заједницу као хомогену скупину, већ да прихвате и признају разлике које су дефинисане полом, годинама, степеном стручне спреме и бројним другим критеријумима.

Надаље, савети немају изграђене инструменте за мерење успеха својих резултата, те се као последица јавља понављање истих активности који не дају резултате који су очекивани. Несистемски приступ и недостатак стратешког начина рада (и креирања стратегија за сваку посебну област са индикаторима успеха) додатно отежавају рад савета и мањак контакта са заједницом.

Нетранспарентност рада савета ствара додатни јаз између мањине која представља заједницу и заједнице као такве.

Прејоруке националних савета и проблеми уочени у раду

Када говоримо о препорукама за унапређење рада националних савета и проблемима које су сами национални савети уочили у свом раду, из достављених одговора може се закључити да већина савета сматра да не добија довољно финансијских средстава потребних за ефикасан и несметан рад. Савети наводе закључак да је главни проблем недостатка административних и стручних капацитета у недостатку финансија, док је друга димензија тог проблема неизвршена професионализација рада ових тела што, како поједини указују, има одјека у раду савета. С друге стране, разлике између самих националних савета, како у капацитетима, стручним знањима, организационој структури, тако и бројности и географској дисперзији заједнице коју представљају су веома велике.

НСНМ указују на потребу повећања буџета за њихов рад којим би се омогућило ангажовање професионалних кадрова по областима (право, финансије), односно да чланови који су на функцији, у пуном радном времену буду потпуно посвећени раду националног савета.

Истовремено, савети указују на потребу за подизањем капацитета чланова НСНМ кроз обуке о овлашћењима националних савета, али и о начину финансирања и извештавању. Овде треба напоменути да би требало да савети ангажују лица, односно да бирају чланове који су упознати са овлашћењима тела у чијем раду учествују, и на тај начин да раде на професионализацији свог рада и смање потребу за обукама у овој области.

Такође, након похађаних обука, чланови савета би требало да своје знање пренесу на друге колеге. На тај начин се знање не акумулира у рукама појединаца унутар савета, постоји подела посла, а може бити и обезбеђен континуитет између два сазива савета. Крајњи циљ оваквих мера је одговорност према заједници и њено неговање и очување.

НОВИ НАЦИОНАЛНИ САВЕТИ НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

Након избора за НСНМ у новембру 2018. формирана су два нова национална савета: руски и пољски. Припадници пољске националне мањине су своје представнике за национални савет изабрали на непосредним изборима, док су припадници руске националне мањине своје представнике изабрали на електорској скупштини.

Како је већ наведено у уводном делу овог извештаја, за два нова савета припремљен је посебан упитник којим су прикупљени подаци о капацитетима и стручним знањима потребним за ефикасан рад савета. Оба савета доставила су одговоре на постављена питања.

Организација савета и капацитети

Национални савети пољске и руске националне мањине су након формирања савета и избора председника основали одборе за образовање, културу, информисање и службену употребу језика и писма.

Иако је реч о новим саветима, они своје стручне капацитете оцењују као задовољавајуће. И док представници Националног савета руске националне мањине своје административне капацитете процењују највишом оценом, односно као задовољавајуће, указујући на то да је подела посла одговарајућа и да је довољан број људи ангажован у раду на активностима савета, Национални савет пољске националне мањине своје административне капацитете процењује као делимично задовољавајуће, указујући на постојање потребе за повећањем броја запослених и побољшањем организационе структуре. Када је реч о техничким капацитетима, Национални савет пољске националне мањине их процењује као делимично задовољавајуће док представници Националног савета руске националне мањине техничке капацитете процењују као незадовољавајуће. Потоњи додају да су тражили од Градске управе Панчево обезбеђивање одговарајућег простора и да чекају на одговор.

Планови и приоритети савета за 2019. годину

Као своје приоритете за прву годину рада, Национални савет пољске националне мањине наводи увођење учења пољског језика са елементима

националне културе, организација фестивала на којима ће бити промовирана пољска култура, израду интернет странице на којој ће бити доступни подаци о активностима савета. Национални савет руске националне мањине као приоритетне области за ову годину наводи област културе и информисања.

Планови и приоритетни савети до 2022. године

Као приоритете рада до краја мандата тренутног савета, Национални савет пољске националне мањине као приоритете поставља увођење пољског језика са елементима националне културе у образовни систем у Републици Србији док у области културе наводи организацију различитих манифестација ради промоције пољске културе у земљи и иностранству. Краткорочни и дугорочни приоритети које је исказао овај савет су у потпуности идентични, што указује на недостатак стратешке визије рада савета и постављања приоритета.

Национални савет руске националне мањине доставио је сажет одговор на питање четворогодишњег приоритета рада савета, дајући одговор да им је приоритет рад кроз сва четири одбора.

Национални савет пољске националне мањине планира да донесе свеобухватну стратегију рада, док Национални савет руске националне мањине планира да донесе посебне стратегије у четири области.

Уочени проблеми у раду и предлози за превазилажење

Упитани за потребу за успостављањем рада савета, једино је Национални савет руске националне мањине указао на потребу за простором. На питање о проблемима у раду савета које би желели да предупреду, савети нису дали одговоре.

У циљу подршке новим сазивима савета и, нарочито, новим саветима, Мисија ОЕБС-а је ове године организовала за сваки савет посебне одлуке, у складу са указаним потребама и одговорима које су сами савети достављали. Потребу за индивидуалним обукама показали су представници ова два савета за које су посебне обуке биле организоване у априлу (за НС руске НМ) и мају (за представнике Националног савета пољске националне мањине). Представници оба савета учествовали су и у додатној обуци коју је Мисија ОЕБС-а организовала у сарадњи са организацијом ЦеСИД, а у циљу обogaћивања рада савета новим садржајима, са акцентом на рад са младима и женама из заједнице и начинима успостављања директног контакта са заједницом и утврђивања потреба заједнице.

ЗАКЉУЧЦИ

Истраживање које је Заштитник грађана уз подршку Мисије ОЕБС-а спровео 2019. године, а односи се на претходни сазив националних савета националних мањина, односно за период 2014–2018. показује да су национални савети у претходном периоду највише вршили своја овлашћења у области образовања и службене употребе језика и писма. Ови подаци слични су налазима које Заштитник грађана прикупио кроз поступке које је водио по притужбама националних савета националних мањина.⁵³

Анализом података уочено је и то да постоје овлашћења која ниједан национални савет није користио у претходном периоду, али и то да је највише иницијатива, мишљења и предлога од националних савета упућено у периоду доношења измена и допуна Закона о националним саветима националних мањина, Закона о заштити права и слобода националних мањина и Закона о службеној употреби језика и писама у 2018. години. НСНМ у највећој мери постају активни када се од њих тражи мишљење на нивоу ЈЛС, министарства или покрајинских органа. Савети не показују довољно иницијативе за решавање питања из области у којима су активни.

Треба напоменути и то да неки национални савети ни не могу да користе одређени број овлашћења будући да немају стандардизовани језик или језик националне мањине није уведен у службену употребу језика и писма. Такође, одређени број савета нема медије који информишу на језику националне мањине, док већина њих нема функционалне интернет странице па се може закључити и да сама заједница нема довољно података о постојању савета, њиховим активностима и улози ових тела. У поступцима креирања својих политика, стратегија и процесима доношења одлука и креирању активности који су намењени очувању колективног идентитета, НСНМ немају изграђене механизме за контакт са заједницом. Такође, мали број савета има стратешки приступ у свом раду и ретки су савети који дефинишу своје циљеве рада изразом стратегија.

Када говоримо о капацитетима националних савета, пре свега стручним капацитетима и даље је приметно да одређени број савета нема довољно знања о својим овлашћењима, те и у ситуацијама када постоје објективне

---

⁵³ Погледати Прилог 3 – преглед поступака Заштитника грађана.

могућности да их користе немају стручна лица која би то и спровела у пракси. Недостатак стручних, али и административних и техничких капацитета свакако утиче на квалитет рада савета, па тако и на само остваривање права националне мањине коју представљају. Стога се може поставити питање зашто се не бира стручан кадар у редове националних савета који би обављали неопходне послове и тиме испуњавали законска овлашћења у циљу заштите и промоције културне аутономије своје заједнице. Како и сами савети истичу, недостатак кадровских и финансијских средстава је значајан разлог одређених недостатака у раду националних савета.

Поред подизања сопствених капацитета нових, али и „стarih“ националних савета националних мањина, Заштитник грађана сматра веома важним питање контакта са заједницом и рада у заједници те, следствено томе, и доступности информација о улози и јавним овлашћењима националних савета у заједници коју представљају, али и у већинској популацији. Национални савети националних мањина у том смислу морају своје активности учинити доступнијим широј јавности и развити стратегију и мере како би постали препознатљивији у јавности.

У циљу унапређења рада националних савета националних мањина и унапређења остваривања права припадника националних мањина, Заштитник грађана упућује следеће Мишљење националним саветима националних мањина:

МИШЉЕЊЕ

- потребно је да НСНМ изврше поделу посла унутар савета и тиме допринесу професионализацији свог рада како би обезбедили континуитет у раду између два сазива савета.
- потребно да НСНМ поштују законску обавезу и креирају двојезичне интернет странице које треба да буду благовремено ажуриране подацима од значаја за грађане из мањинских заједница.
- потребно је да НСНМ више укључују заједницу коју представљају у креирање и спровођење активности савета.
- потребно је да НСНМ у већој мери своје активности посвете младима у заједници и креирају више садржаја за њих.
- потребно је да НСНМ као корисници буџетских средстава уведу родну димензију у планираним активностима.
- потребно је да НСНМ у свом раду уведу стратешко планирање кроз доношење свеобухватних или стратегија везаних за посебне области.
- потребно је да кроз Координацију националних савета националних мањина, или индивидуално, НСНМ интензивирају сарадњу и међусобно размењују знања у вези са овлашћењима, организацијом рада савета ради подизања капацитета националних савета који за то имају потребу.
- потребно је да НСНМ посебну пажњу посвете подизању капацитета чланова одбора за образовање за припрему програма наставе и учења, као и за припрему рукописа уџбеника и/или превода уџбеника који су претходно одобрени на српском језику; активнији приступ у припреми података за уџбенике за предмете који изражавају посебност националне мањине; у области превода уџбеника на језик националне мањине.
- потребно је да НСНМ креирају базе података о установама од посебног значаја за културу националних мањина, укључујући и установе културе на локалном нивоу које у својим програмима имају елементе везане за културу националних мањина и да редовно ажурирају податке и достављају их надлежном министарству.
- потребно је да НСНМ креирају базе података о установама од посебног значаја за образовање националних мањина и да редовно ажурирају податке и достављају их надлежном министарству.

У циљу унапређења рада националних савета националних мањина и унапређења остваривања права припадника националних мањина и отклањања уочених недостатака Заштитник грађана упућује надлежним државним органима следеће препоруке:

ПРЕПОРУКЕ

- потребно је да Министарство државне управе и локалне самоуправе, Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Министарство културе и информисања и Канцеларија за људска и мањинска права, у складу са својим надлежностима, континуирано прате рад савета како би у складу са уоченим недостацима у раду пружили додатну подршку.
- потребно је да Министарство државне управе и локалне самоуправе у сарадњи са другим надлежним органима у складу са наведеним потребама за унапређење рада савета организује додатне обуке за чланове савета.
- потребно је да Канцеларија за људска и мањинска права организује додатне обуке из области финансијског извештавања и буџетирања.
- потребно је да надлежни органи у сарадњи са НСНМ унапреде инструменте за прикупљање података о потребама заједнице, коришћење датих података у дефинисању активности, изградњи механизма за праћење и процену квалитета спроведених активности.
- потребно је да Канцеларија за људска и мањинска права у сарадњи са Министарством финансија успостави јединствен стандард и начин сачињавања ревизорских извештаја.

Заштитник грађана сматра да је потребно, што је пре могуће, да надлежни органи размотре и остала отворена питања која су представљена у овом извештају, а тичу се начина финансирања рада националних савета.

ПРИЛОГ 1

УПИТНИК ЗА НАЦИОНАЛНЕ САВЕТЕ НАЦИОНАЛНИХ МАЋИНА

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

Национални савет _____ националне мањине

Период за који се прикупљају подаци односи се на претходне четири године мандата националног савета (2014–2018. година).

На питања из упитника одговарати заокруживањем понуђеног одговора у штампаној верзији, односно обележавањем понуђеног одговора другом бојом у електронској верзији.

Уколико је питање без понуђеног одговора, уписати одговор у празном делу рубрике без ограничења у броју карактера (дужини).

Попуњене упитнике доставити електронским путем на адресу dragana.vujkov@zastitnik.rs и/или на адресу Заштитник грађана Републике Србије, Делиградска 16, 11000 Београд.

СЛУЖБЕНА УПОТРЕБА ЈЕЗИКА И ПИСМА:

1. Да ли је национални савет донео одлуку о утврђивању традиционалних назива јединица локалне самоуправе (ЈЛС) ?
  - а) Јесте, _____ (навести број) јединица локалне самоуправе
  - б) Национални савет није доносио одлуке тог типа
2. Да ли је национални савет доносио одлуке о утврђивању традиционалних назива насељених места?
  - а) Јесте, _____ (навести број) места
  - б) Национални савет није донео одлуку тог типа

- 3. Да ли је национални савет доносио предлоге за истицање назива ЈЛС, насељених места и других географских назива на језику националне мањине?**
- а) Јесте, _____ (уписати број) предлога за истицање назива ЈЛС на језику националне мањине; донео је _____ (уписати број) предлога за истицање назива насељених места.
  - б) Национални савет није донео ниједан предлог тог типа
- 4. Да ли је национални савет доносио предлоге за утврђивање језика и писма националне мањине као службеног језика и писма у ЈЛС?**
- а) Национални савет је послао предлог у _____ (навести број) јединица локалних самоуправа за утврђивање језика и писма као службеног. Од тог броја у _____ (навести број) јединица локалних самоуправа је на наш предлог језик уведен у службену употребу.
  - б) Национални савет није доносио предлоге овог типа.
- 5. Да ли је национални савет доносио предлоге за промену назива улица, тргова, градских четврти, заселака, других делова насељених места?**
- а) Национални савет је донео _____ (уписати број) предлога за промену назива. Од тог броја, _____ (навести број) предлога савета је прихваћено.
  - б) Национални савет није доносио предлоге овог типа.
- 6. Да ли је национални савет у периоду 2014–2018. основао установе за које је утврђено да су од посебног значаја за националну мањину?**
- а) Да, има _____ (навести број) установа
  - б) Национални савет нема установе од посебног значаја, а везано за службену употребу језика и писма.
- 7. Да ли је од националног савета тражено мишљење у поступку утврђивања или промене назива улица, тргова, градских четврти, заселака и других делова насељених места?**
- а) Да, јесте у _____ ЈЛС (навести број локалних самоуправа које су тражиле мишљење од савета).
  - б) Није тражено мишљење савета.

КУЛТУРА:

8. Да ли је национални савет у периоду 2014–2018. основао установу културе од посебног значаја за националну мањину?

а) Национални савет има укупно _____ (навести број) установа од посебног значаја, од тога _____ је основано у периоду 2014–2018.

б) Национални савет нема ниједну установу културе од посебног значаја

9. Да ли су на национални савет пренета оснивачка права за установе културе од посебног значаја за националну мањину чије оснивач република, покрајина или јединица локалне самоуправе:

а) Оснивачка права су пренета на национални савет за _____ (навести број) установа, од тог броја на _____ установа су пренета оснивачка права у периоду 2014–2018.

б) На национални савет нису пренета оснивачка права за установе културе

10. Да ли је национални савет донео стратегију развоја културе националне мањине за период 2014–2018?

а) Јесте

б) Није

11. Да ли је у протеклом сазиву национални савет доносио одлуку о културним добрима од посебног значаја за националну мањину?

а) Јесте, _____ (навести број) одлука.

Молимо вас наведите која су културна добра у питању:

б) Национални савет није донео одлуке овог типа.

12. Да ли је национални савет покретао поступак за утврђивање статуса културних добара у протеклом мандату?

а) Национални савет је покренуо _____ (навести број) поступака.

б) Не, није.

13. Да ли је националном савету тражено мишљење за расподелу средстава која се додељују удружењима за пројекте из области културе путем јавног конкурса из буџета републике, аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе установама, манифестацијама и удружењима националне мањине у области културе?

- а) Тражено је мишљење за пројекте који су финансирани из буџета републике (Министарства културе и информисања).
- б) Тражено је мишљење за пројекте који су финансирани из буџета аутономне покрајине.
- в) Тражено је мишљење за пројекте који су финансирани из буџета јединица локалних самоуправа.
- г) Није тражено мишљење.

ОБАВЕШТАВАЊЕ:

14. Да ли је национални савет у претходном мандату основао установу у циљу остваривања права на информисање на језику националне мањине?

- а) Јесте, _____ (навести број) установа.
- Молимо вас наведите називе установа:

- б) Национални савет није основао ниједну установу

15. Да ли је национални савет донео стратегију развоја информисања на језику националне мањине за период 2014–2018?

- а) Јесте
- б) Није

16. Да ли је национални савет достављао мишљења за расподелу средстава за пројекте чији је циљ подизања квалитета информисања припадника националних мањина?

- а) Јесте, за пројекте који су финансирани из буџета републике (Министарства културе и информисања).
- б) Јесте, за пројекте који су финансирани из буџета аутономне покрајине.
- в) Јесте, за пројекте који су финансирани из буџета јединица локалних самоуправа.
- г) Нису достављана мишљења тог типа.

17. Да ли је од националног савета тражено мишљење на извештај Програмског савета јавних сервиса у вези са програмским садржајима на језицима националних мањина?

- а) Да
- б) Не

ОБРАЗОВАЊЕ:

18. Да ли је национални савет у протеклих четири године оснивач уставне васпитања, образовања, ученичког и студентског стандарда?
- Национални савет је оснивач _____ (навести број) установа васпитања.
  - Национални савет је оснивач _____ (навести број) установа образовања.
  - Национални савет је оснивач _____ (навести број) установа ученичког стандарда.
  - Национални савет је оснивач _____ (навести број) установа студентског стандарда.
  - Национални савет није оснивач ниједне од наведених установа.
19. Да ли су на национални савет пренета оснивачка права за установе образовања од посебног значаја за националну мањину чије оснивач република, покрајина или јединица локалне самоуправе:
- На национални савет пренета су оснивачка права за _____ (навести број установа образовања) чији је оснивач република.
  - На национални савет пренета су оснивачка права за _____ (навести број установа образовања) чији је оснивач аутономна покрајина.
  - На национални савет пренета су оснивачка права за _____ (навести број установа образовања) чији је оснивач јединица локалне самоуправе.
  - На национални савет нису пренета оснивачка права за установе образовања које су проглашене установама од посебног значаја.
20. Да ли су на национални савет делимично пренета оснивачка права за установе образовања од посебног значаја за националну мањину чије оснивач република, покрајина или јединица локалне самоуправе:
- На национални савет делимично су пренета оснивачка права за _____ (навести број установа образовања) чији је оснивач република.
  - На национални савет делимично су пренета оснивачка права за _____ (навести број установа образовања) чији је оснивач аутономна покрајина.
  - На национални савет делимично су пренета оснивачка права за _____ (навести број установа образовања) чији је оснивач јединица локалне самоуправе.
  - На национални савет нису делимично пренета оснивачка права за установе образовања које су проглашене установама од посебног значаја.

21. Да ли је у протекле четири године од националног савета тражено мишљење о предложеним кандидатима за чланове управног одбора у установама у којима се образовно-васпитни рад изводи и на језику националне мањине или у којима се изучава говор, језик или култура националне мањине?

- а) Да
- б) Не

22. Да ли је у протекле четири године од националног савета тражено мишљење о предложеним кандидатима за чланове школског одбора у установама у којима се образовно-васпитни рад изводи и на језику националне мањине или у којима се изучава говор, језик или култура националне мањине?

- а) Да
- б) Не

23. Да ли је у протекле четири године од националног савета тражено мишљење о кандидатима за директора установе у којима се образовно-васпитни рад изводи и на језику националне мањине, или у којима се изучава говор, језик или култура националне мањине?

- а) Да
- б) Не

24. Да ли је национални савет давао предлог за заједничког представника који учествује у раду Националног савета за високо образовање?

- а) Да
- б) Не

25. Да ли је национални савет предлагао програм за предмете који изражавају посебност националне мањине?

- а) Јесте, за следеће предмете:

- б) Није

26. Да ли је национални савет давао мишљење на наставне програме српског као нематерњег језика?

- а) Јесте
- б) Није

27. Да ли је национални савет давао сагласност за уџбенике и наставна средства чији садржаји изражавају посебност националне мањине?

- а) Јесте
- б) Није

28. Навести број васпитно-образовних установа које су проглашене за установе од посебног значаја за националну мањину:

- а) предшколске установе: _____
- б) основне школе: _____
- в) средње школе: _____
- г) Национални савет нема васпитно-образовних установа које су од посебног значаја

29. Да ли је национални савет давао мишљење о мрежи предшколских установа и основних школа у јединици локалне самоуправе?

- а) Да
- б) Не

ОДНОС СА РЕПУБЛИЧКИМ ОРГАНИМА:

30. Да ли је национални савет подносио предлоге, иницијативе или мишљења надлежним републичким органима о питањима из своје надлежности?

- а) Јесте, за следеће области:

- б) Није

31. Да ли имате предлоге за унапређење сарадње са републичким органима?

ОДНОС СА ОРГАНИМА АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ И ОРГАНИМА ЈЕДИНИЦЕ ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ:

32. Да ли је национални савет давао предлоге, иницијативе или мишљења органама јединице локалне самоуправе о питањима која се односе на положај националних мањина?

а) Јесте, из следећих области :

б) Није

33. Да ли је у протекле четири године национални савет достављао предлоге за члана Савета за међунационалне односе у ЈЛС?

а) Јесте, _____ (навести број ЈЛС којима је достављен предлог)

б) Није достављан предлог

34. Да ли је национални савет давао предлоге, иницијативе или мишљења органама аутономне покрајине о питањима која се односе на положај националних мањина?

а) Јесте, из следећих области

б) Није

МЕЂУНАРОДНА И РЕГИОНАЛНА САРАДЊА

Да ли је национални савет сарађивао са међународним или регионалним организацијама које се баве питањима права припадника националних мањина?

а) Јесте, сарадња је остварена у следећим областима

б) Није

36. Да ли је национални савет сарађивао са организацијама и установама у матичним државама?

а) Јесте, сарадња је остварена у следећим областима

б) Није

37. Да ли је национални савет сарађивао са националним саветима или сличним телима националних мањина у другим државама?

а) Јесте, сарадња је остварена у следећим областима

б) Није

УНУТРАШЊА ОРГАНИЗАЦИЈА НАЦИОНАЛНОГ САВЕТА И ТРАНСПАРЕНТНОСТ РАДА:

38. Да ли је национални савет установио одборе за:

- а) образовање
- б) културу
- в) информисање
- г) службену употребу језика и писма
- д) неки други одбор (навести који)

39. Како национални савет процењује стручне капацитете за обављање послова у областима службене употребе језика и писма, образовања, културе и информисања?

- а) задовољавајући, имамо довољно стручног кадра унутар самог савета за обављање и ужестручних послова
- б) делимично задовољавајући, за поједина питања нам је потребно да ангажујемо додатна стручна лица за питања их појединих области
- в) незадовољавајући, стално морамо да ангажујемо лица која нису у савету, али су стручњаци за области из питања којима се савет бави

Додатни коментари:

40. Како национални савет процењује административне капацитете за несметан рад савета (довољан број запослених/ангажованих лица)?

- а) задовољавајући, подела посла је одговарајућа, адекватан број људи је ангажован у раду на активностима савета
- б) делимично задовољавајући, постоји донекле потреба за повећањем броја запослених и за побољшањем организационе структуре
- в) незадовољавајући, недовољан број запослених, организациона структура би требало озбиљно да се промисли и промени у циљу ефикаснијег и ефективнијег рада

Додатни коментари:

41. Како национални савет процењује техничке капацитета за несметан рад савета (просторије, опремљеност, потребна финансијска средства за рад)?

- а) задовољавајући
- б) делимично задовољавајући
- в) незадовољавајући

Додатни коментари:

42. На који начин је у планиране активности укључена шира заједница, коју представља савет?

43. Да ли национални савет има интернет презентацију?

- а) да
- б) не
- в) у припреми

44. Да ли су на интернет презентацији објављене све одлуке савета ?

- а) да
- б) делимично
- в) не

45. Молимо вас наведите препоруке за унапређење рада националних савета:

46. Молимо вас наведите евентуалне проблеме уочене у раду савета:

УПИТНИК ЗА НОВЕ НАЦИОНАЛНЕ САВЕТЕ НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

Национални савет _____ националне мањине

На питања из упитника одговарати заокруживањем понуђеног одговора у штампаној верзији, односно обележавањем понуђеног одговора другом бојом у електронској верзији.

Уколико је питање без понуђеног одговора, уписати одговор у празном делу рубрике без ограничења у броју карактера (дужини).

Попуњене упитнике доставити електронским путем на адресу dragana.vujkov@zastitnik.rs и/или на адресу Заштитник грађана Републике Србије, Делиградска 16, 11000 Београд.

1. Да ли је национални савет установио одборе за:

- а) образовање
- б) културу
- в) информисање
- г) службену употребу језика и писма
- д) неки други одбор (навести који)

2. Како национални савет процењује стручне капацитете за обављање послова у областима службене употребе језика и писма, образовања, културе и информисања?

- а) задовољавајући, имамо довољно стручног кадра унутар самог савета за обављање и ужестручних послова
- б) делимично задовољавајући, за поједина питања нам је потребно да ангажујемо додатна стручна лица за питања их појединих области
- в) незадовољавајући, стално морамо да ангажујемо лица која нису у савету, али су стручњаци за области и питања којима се савет бави

Додатни коментари:

3. Како национални савет процењује административне капацитете за несметан рад савета (довољан број запослених/ангажованих лица)?

- а) задовољавајући, подела посла је одговарајућа, адекватан број људи је ангажован у раду на активностима савета
- б) делимично задовољавајући, постоји донекле потреба за повећањем броја запослених и за побољшањем организационе структуре
- в) незадовољавајући, недовољан број запослених, организациона структура би требало озбиљно да се промисли и промени у циљу ефикаснијег и ефективнијег рада

Додатни коментари:

4. Како национални савет процењује техничке капацитете за несметан рад савета (просторије, опремљеност, потребна финансијска средства за рад)?

- а) задовољавајући
- б) делимично задовољавајући
- в) незадовољавајући

Додатни коментари:

5. Који су приоритети националног савета за 2019. годину (навести области рада и активности)?

6. Који су приоритети рада националног савета за период 2018–2022. (навести области рада и потенцијалне активности и очекиване резултате)?

7. Да ли национални савет планира да донесе стратегију у области:

- а) културе
- б) информисања
- в) службене употребе језика и писма
- г) информисања
- д) неке друге области, навести које _____
- ђ) свеобухватну стратегију која би покрила више од једне области рада
- е) савет у овом тренутку нема капацитете да доноси стратегије

8. Да ли национални савет има интернет презентацију?

- а) да
- б) не
- в) у припреми

9. Молимо вас наведите потребе за успостављање рада националних савета:

10 Молимо вас наведите евентуалне проблеме у раду савета које бисте предупредили и предлоге на које начине ти проблеми могу да се превазиђу:

ПРИЛОГ 2

УПИТНИЦИ ЗА НАДЛЕЖНЕ ОРГАНЕ

Пишања за Министарство државне управе и локалне самоуправе

1. На који начин министарство врши надзор над законитошћу рада НСНМ?
2. Да ли министарство утврђује да ли савети поштују обавезу да имају двојезичне интернет презентације?
3. На који начин су НСНМ учествовали у изменама и допунама Закона о заштити права и слобода националних мањина?
4. На основу тог искуства, да ли бисте предложили неке измене у начину на који су НСНМ били укључени у измене и допуне овог закона?
5. На који начин су НСНМ учествовали у изменама и допунама Закона о националним саветима националних мањина?
6. На основу тог искуства, да ли бисте предложили неке измене у начину на који су НСНМ били укључени у измене и допуне овог закона?
7. На који начин Министарство прати примену прописа и стања у области националних мањина?
8. На основу података добијених праћењем примене прописа, које су Ваше препоруке за унапређење стања на терену у циљу побољшања примене права грађана из мањинских заједница?
9. Да ли је Министарство у протеклих пет година давало мишљење о уставности и законитости општих аката НСНМ?
10. У случају да је одговор на претходно питање потврдан, који су били исходи мишљења министарства?
11. Да ли Министарство пружа правну помоћ НСНМ?
12. У којој области јавних овлашћења НСНМ најчешће траже помоћ министарства у виду пружања правне помоћи?
13. Које би активности Министарство предложило за унапређење рада НСНМ?

Питања за Министарство просвете, науке и технолошкој развоја

1. Колико је установа васпитања, образовања, ученичког и студентског стандарда чији су оснивачи НСНМ основано у периоду 2014–2018?
2. Наведите НСНМ који су оснивачи таквих установа.
3. У периоду 2014–2018. на које је НСНМ пренето оснивачко право над установама које су проглашене од посебног значаја за националне мањине?
4. Да ли сматрате да је таквим установама неопходна додатна подршка у циљу њиховог што квалитетнијег рада?
5. У периоду 2014–2018. који су НСНМ искористили законско право да образовне установе прогласе од посебног значаја?
6. Да ли се од НСНМ тражи мишљење о предложеним кандидатима за чланове управног одбора у установама у којима се настава изводи (и) на језику националне мањине?
7. Да ли сте примали притужбе од НСНМ да се од њих није тражило мишљење о предложеним кандидатима за чланове управног одбора у установама у којима се настава изводи (и) на језику националне мањине?
8. У периоду 2014–2018. који су Вам се НСНМ обраћали у вези са овим питањем?
9. Да ли се од НСНМ тражи мишљење о предложеним кандидатима за чланове школског одбора у установама у којима се настава изводи (и) на језику националне мањине?
10. Да ли сте примали притужбе од НСНМ да се од њих није тражило мишљење о предложеним кандидатима за чланове школског одбора у установама у којима се настава изводи (и) на језику националне мањине?
11. У периоду 2014–2018. који су Вам се НСНМ обраћали у вези са овим питањем?
12. Да ли НСНМ предлажу чланове управног одбора у установама у којима се настава изводи (и) на језику националне мањине?
13. Да ли сте примали притужбе од НСНМ да њихови предлози нису били прихваћени/разматрани?
14. У периоду 2014–2018. који су Вам се НСНМ обраћали у вези са овим питањем?

15. Да ли НСНМ предлажу чланове школског одбора у установама у којима се настава изводи (и) на језику националне мањине?
16. Да ли сте примали притужбе од НСНМ да њихови предлози нису били прихваћени?
17. У периоду 2014–2018. који су Вам се НСНМ обраћали у вези са овим питањем?
18. Да ли су вам се у периоду 2014–2018. обраћали НСНМ у вези са потешкоћама приликом избора кандидата за директора образовних установа?
19. Да ли су вам се у периоду 2014–2018. обраћали НСНМ у вези са потешкоћама у поступку разрешења директора и чланова органа управљања у образовним установама у којима се настава одвија и на језику националне мањине?
20. Да ли је од Координације НСНМ тражено да одреди представника који са правом одлучивања учествује у раду Националног савета за високо образовање, а у вези са питањима од значаја за извођење наставе на језику националне мањине?

ПРОГРАМИ ЗА НАСТАВУ НА ЈЕЗИЦИМА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

1. Да ли су у периоду 2014–2018. НСНМ давали мишљење на наставне програме за српски као нематерњи језик?
2. Да ли су НСНМ предлагали програме за предмете који изражавају посебност националне мањине?
3. Који су то савети учинили и за које предмете у периоду 2014–2018.?
4. Да ли су НСНМ предлагали програме за наставе и учења за језик националне мањине, односно за језик/говор са елементима националне културе?
5. Који су савети то учинили у периоду 2014–2018.?
6. Које су главне препреке у раду НСНМ у предлагању програма за предмете од значаја за културу националних мањина?

УЏБЕНИЦИ НА ЈЕЗИЦИМА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

1. Који модел НСНМ најчешће користе у обезбеђивању уџбеника
  - А) превод постојећих уџбеника са српског на матерњи језик
  - Б) Увоз уџбеника из земље матице
  - В) Писање нових уџбеника
  - Г) Комбинација ова три модела

2. Да ли НСНМ који представљају заједнице које имају основно и средње образовање на матерњем језику, користе меморандум о сарадњи за обезбеђивање уџбеника који су потписали са министарством и Заводом за уџбенике?
3. Како бисте проценили рад НСНМ у периоду 2014–2018. на раду приликом обезбеђивања уџбеничких додатака за предмете од значаја за дату националну мањину?
4. Који су НСНМ приредили и обезбедили ове додатке за уџбенике?
5. Који су предлози министарства у циљу унапређења ефикасности НСНМ у погледу обезбеђивања уџбеника и уџбеничких додатака?

КВАЛИТЕТ НАСТАВЕ НА ЈЕЗИЦИМА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

1. У периоду 2014–2018. да ли су НСНМ предлагали програме стручног усавршавања наставног кадра који предаје на језику националне мањине или предмет матерњи језик са елементима националне културе?
2. У периоду 2014–2018. да ли су се НСНМ обраћали министарству и предлагали такмичења ученика основних и средњих школа? Наведите НСНМ који су имали ову праксу.
3. Који су НСНМ давали мишљења у поступку доношења акта о мрежи предшколских установа?
4. Који су НСНМ давали мишљења у поступку утврђивања мреже основних школа?
5. Који су НСНМ давали мишљења у поступку утврђивања мреже средњих школа и установа ученичког и студентског стандарда?
6. У периоду од 2014–2018. Који су НСНМ давали сагласност на отварање одељења на језику националне мањине за мање од 15 ученика?
7. Који су НСНМ давали мишљење у поступку утврђивања броја ученика за упис у средњу школу на језику националне мањине?

ОПШТА ПИТАЊА

1. Да ли се НСНМ обраћају Министарству за помоћ и коју врсту помоћи?
2. Ваше препоруке за унапређење рада НСНМ у области обезбеђивања уџбеника.
3. Ваше препоруке за унапређење рада НСНМ у области обезбеђивања квалитета наставе.

Пишања за Министарство културе и информисања

1. Да ли министарство има успостављене начине којима се утврђује које установе културе имају програмске делатности које се претежно односе на проучавање, очување и представљање културе националних мањина у Републици Србији?
2. Да ли имате сачињену базу података таквих установа?
3. Да ли имате базу података о томе колико је установа културе проглашено за установе од посебног значаја за националне мањине?
4. Имате ли податке о томе да ли НСНМ именују чланове управног одбора установа од посебног значаја за ту националну мањину?
5. Да ли имате податке о томе да ли НСНМ именују директоре установа које су проглашене да су од посебног значаја за одређену националну мањину?
6. Ако немате, ко је задужен за прикупљање тих података и прављење свеукупне базе са датим подацима?
7. Да ли имате податке о томе да ли НСНМ дају мишљење о предложеним члановима управног одбора установа које су проглашене да су од посебног значаја за националну мањину?
8. Ако немате, ко је задужен за прикупљање тих података и прављење свеукупне базе са датим подацима?
9. Да ли имате податке о томе да ли НСНМ дају мишљење у поступку избора директора установа које су проглашене да су од посебног значаја за одређену националну мањину?
10. Ако немате, ко је задужен за прикупљање тих података и прављење свеукупне базе са датим подацима?
11. Да ли су НСНМ преко Координације НСНМ, предложили кандидате за избор два члана Националног савета за културу?
12. Да ли НСНМ достављају мишљења о пројектима удружења грађана који се пријављују на конкурсе Министарства из области културе националних мањина?
13. Да ли Министарство доставља НСНМ предлоге пројеката које треба да прочитају у циљу давања мишљења?
14. Уколико се не достављају пројекти, која документација се доставља на увид НСНМ на основу које се сачињава мишљење НСНМ о предлозима пројеката?

15. Да ли представници НСНМ на још неки начин учествују у одабиру пројеката из области културе, поред давања мишљења?
16. Да ли имате предлоге у вези са унапређењем рада НСНМ у области културе?

ИНФОРМИСАЊЕ

1. Да ли НСНМ достављају мишљења о пројектима удружења грађана на тему информисања националних мањина?
2. Да ли Министарство доставља НСНМ предлоге пројеката које треба да прочитају у циљу давања мишљења?
3. Уколико се не достављају пројекти, која документација се доставља на увид НСНМ на основу које се сачињава мишљење НСНМ о предлозима пројеката?
4. Да ли представници НСНМ на још неки начин учествују у одабиру пројеката из области информисања, поред давања мишљења?
5. На који су начин НСНМ били укључени у израду медијске стратегије?
6. Да ли имате предлоге у вези са унапређењем рада НСНМ у области информисања?

ОПШТА ПИТАЊА

1. Да ли се национални савети обраћају министарству за помоћ?
2. Уколико је одговор позитиван, коју врсту помоћи и подршке НСНМ најчешће траже од министарства?

Пишања за Канцеларију за људска и мањинска љрава

1. Имајући у виду да се саветима достављају средства по новој Уредби о расподели средстава за рад НСНМ, како бисте проценили рад НСНМ на достављању тражених података који се бодују и на основу којих се врши расподела средстава?
2. Да ли НСНМ у датом року достављају податке на основу којих Канцеларија врши расподелу средстава?
  - А) Већина НСНМ доставља тражену документацију у предвиђеном року
  - Б) Половина савета доставља тражену документацију у предвиђеном року
  - В) Мање од половине НСНМ доставља тражену документацију у предвиђеном року
  - Г) нешто друго _____

3. Шта сматрате главним узроком касном достављању тражених података?
4. Да ли НСНМ зову Канцеларију у циљу појашњења процедура у вези са прикупљањем података за бодовање (који подаци се вреднују, шта треба да доставе за коју област и слично)?
5. Као буџетски корисници, НСНМ су у обавези да уродњавају своје активности. Да ли се ова врста обавезе довољно рефлектује у буџетима које достављају НСНМ?
6. Да ли НСНМ редовно достављају финансијске и ревизорске извештаје?
7. Које су главне потешкоће које уочавате када анализирате финансијске извештаје НСНМ?
8. Узимајући у обзир да су савети 2017. прешли са линеарног на буџетско програмирање, како бисте проценили њихова знања да креирају активности у складу са овим правилом?
9. Иако је за НСНМ урађен низ обука на тему буџетског програмирања, да ли сматрате да је још таквих обука неопходно?
10. Шта видите као главни проблем за буџетско програмирање и/или извештавање НСНМ?
12. Узимајући у обзир да по новој одредби Закона о НСНМ ова тела не смеју да троше више од 50 посто средстава на текуће трошкове, да ли савети поштују ову одредбу?
13. Које механизме користи Канцеларија за надгледање трошења средстава НСНМ?
14. Да ли су наведени начини праћења рада НСНМ у погледу трошења буџетских средстава довољни за добијање потпуне слике о квалитету спроведених активности и њиховом утицају?
15. Да ли се НСНМ обраћају канцеларији за помоћ? Уколико је одговор позитиван, коју врсту подршке НСНМ најчешће траже од канцеларије?
16. Које су ваше препоруке за унапређење рада НСНМ у погледу достављања података за израду буџета?
17. Које су ваше препоруке за унапређење рада НСНМ у погледу израде годишњих планова активности?
18. Које су ваше препоруке за унапређење рада НСНМ у погледу финансијског извештавања?

ОПШТА ПИТАЊА

1. Да ли су НСНМ на седницама Републичког савета за националне мањине предлагали симболе којим би представљали националну мањину у Републици Србији?
2. Који су то савет учинили у периоду 2014–2018?
3. Да ли су НСНМ на седницама Републичког савета за националне мањине предлагали празнике националних мањина?
4. Који савети су то учинили у периоду 2014–2018?

ПРИЛОГ 3

Преглед најзначајнијих предмета и препорука Заштитника грађана у вези са остваривањем овлашћења националних савета националних мањина

Право националних савеза националних мањина да учесују у управљању установама културе може да зависи од воље политичке већине у локалној самоуправи – Национални савез албанске националне мањине

Национални савет албанске националне мањине обратио се Заштитнику грађана притужбом (2014.) на рад надлежних органа општина Бујановац и Прешево који нису одлучивали о захтеву да се измене и усагласе статuti установа културе за које је Савет донео одлуку да су од посебног значаја за албанску националну мањину. Више од годину дана, Општине нису одговориле Националном савету на захтев нити су га обавестиле о разлозима непоступања.

Након покретања поступка контроле пред Заштитником грађана, општине су отклониле пропуст и обавестиле Национални савет о томе да планирају заказивање седнице Скупштина општина. Међутим, тек након што су завршени избори и конституисан нов сазив Националног савета, али и скоро две године од дана када јој се Национални савет први пут обратио, Скупштина општине Бујановац је одржала седницу на којој су усаглашени статuti установа културе са Законом о националним саветима националних мањина.

Образовање на босанском језику – Национални савез бошњачке националне мањине

Министарство просвете, науке и технолошког развоја је, поступајући по препорукама Заштитника грађана, применило мере из своје надлежности како би били отклоњени пропусти у школској 2013/2014. и обезбедило образовање ученицима бошњачке националности на босанском језику.

Министарство просвете, науке и технолошког развоја се тада определило да примени и модел двојезичне наставе на српском и босанском језику. У Републици Србији модел двојезичне наставе за припаднике националних мањина нема развијену праксу и због тога је потребно претходно сагледати које услове двојезична настава мора да испуни како би се постигла једнака

сврха образовања, као што се постиже образовањем само на језику припаднике националних мањина.

Након покретања поступка по притужби Националног савета бошњачке националне мањине, Министарство је обавестило Заштитника грађана да је проширен састав Радне групе за израду прописа у области двојезичне наставе којој је дато у задатак да припреми предлог подзаконског акта којим ће, до почетка нове школске године, бити прописани ближи услови и утврђени критеријуми потребни за реализацију двојезичне наставе на српском језику и језику националне мањине.

Министарство просвете, науке и технолошког развоја уважило је Мишљење Заштитника грађана⁵⁴, и приступило је изради Правилника о ближим условима остваривања двојезичне наставе како би се створио правни основ за даљи процес развоја двојезичне наставе, као једног од модела образовања на језику националне мањине. (2015.)

Промена назива школе – Национални савети бошњачке националне мањине

Национални савет бошњачке националне мањине је поднео притужбу на рад Министарства просвете, науке и технолошког развоја (у даљем тексту Министарство), указујући на повреду права Основне школе „Селаковац“ у Новом Пазару (у даљем тексту Школа) да промени назив и на повреду права на ефикасан поступак и правно средство, јер у периоду од три школске године Министарство не доноси решење о захтеву Школе за давање сагласности за промену назива, са поуком о правном леку.

Министарство просвете, науке и технолошког развоја није благовремено одлучило о захтеву за давање сагласности за промену назива школе, иако су сви формални услови били испуњени. Заштитник грађана је утврдио и да овај државни орган о захтеву није одлучио решењем, већ је након две године од дана подношења првог захтева и супротно оправданим очекивањима, послао обавештење подносиоцу да нема могућности за давање тражене сагласности, иако је поднет у складу са законом и упутствима која су дата у претходним одговорима Министарства. Упућена Препорука⁵⁵.

⁵⁴ Мишљење је доступно на: <http://www.pravamanjina.rs/index.php/sr/aktivnosti/641-neopodno-precizno-urediti-nain-uslove-i-kriterijume-za-izvoenje-dvojezine-nastave>.

⁵⁵ <https://www.pravamanjina.rs/index.php/подаци/документа/заштитник-грађана/645-mini-starstvo-prosvete-nauke-i-tehnolog-razvoja-ne-odluuje-u-zakonskom-roku-o-zahtevu-kole-za-promenu-naziva>

Именовање у школске одборе

Национални савет бошњачке националне мањине поднео је притужбу (2015.) због незаконитог поступања Скупштине града Новог Пазара, која је донела решења о именовању нових чланова школског одбора - представника локалне самоуправе у основној школи, а да претходно није затражен предлог чланова од Националног савета. Иако је по покретању поступка контроле пред Заштитником грађана, просветни инспектор извршио инспекцијски надзор и наложио меру да се отклони неправилност и избор органа управљања у школи спроведе у складу са законом и на основу предлога Националног савета, Скупштина општине то није учинила у законском року.

У таквим околностима, министар просвете је предузео законом превиђене мере и разрешио постојећи орган управљања. На основу предлога Националног савета именован нови орган управљања, што је довело до обуставе поступка пред Заштитником грађана.

Финансирање рада Националног савета бошњачке националне мањине

Поступајући по притужби (2013. година) Националног савета бошњачке националне мањине, Заштитник грађана је утврдио да општине Прибој, Пријепоље, Сјеница и град Нови Пазар, четири године након доношења Закона о националним саветима националних мањина, нису поступиле у складу са одредбом члана 115. став 5. Закона, и поред тога што су испуњени прописани услови.

Овом одредбом је утврђена обавеза јединица локалне самоуправе да учествују у финансирању рада националних савета националних мањина који представљају националне мањине које у становништву јединице локалне самоуправе достижу најмање 10% од укупног становништва или националних мањина чији је језик у службеној употреби на територији јединице локалне самоуправе. Ради отклањања пропуста, Заштитник грађана је наведеним локалним самоуправама упутио препоруке, које су спровеле само општине Прибој и Сјеница⁵⁶.

⁵⁶ <https://www.pravamanjina.rs/index.php/подаци/документа/заштитник-грађана/549-preporuka-optini-sjenica-radi-dosledne-primene-zakona-o-nacionalnim-savetima-nacionalnih-manjina> <https://www.pravamanjina.rs/index.php/подаци/документа/заштитник-грађана/548-preporuka-optini-prijepolje-radi-dosledne-primene-zakona-o-nacionalnim-savetima-nacionalnih-manjina> <https://www.pravamanjina.rs/index.php/подаци/документа/заштитник-грађана/547-preporuka-optini-priboj-radi-dosledne-primene-zakona-o-nacionalnim-savetima-nacionalnih-manjina> <https://www.pravamanjina.rs/index.php/подаци/документа/заштитник-грађана/546-preporuka-gradu-novom-pazaru-radi-dosledne-primene-zakona-o-nacionalnim-savetima-nacionalnih-manjina>.

Уйућивање предлога за члана Савета за међунационалне односе испред мађарске заједнице

Општина Бачки Петровац обратила се Заштитнику грађана 2017. године уз молбу да у складу са својим надлежностима да превентивно и посреднички делује како би био предложен члан Савета испред мађарске заједнице. Након обраћања Заштитника грађана Националном савету мађарске националне мањине, Општини Бачки Петровац достављен предлог кандидата за члана Савета за међунационалне односе.

Мрежа школа – Национални савет чешке националне мањине

Заштитнику грађана обратио се Национални савет чешке националне мањине указујући на проблем са којим се суочила чешка заједница у општини Бела Црква. Како су навели у свом обраћању, проблем је у вези са процесом рационализације мреже школа на нивоу Републике Србије, па тако и на територији општине Бела Црква.

Како истичу у свом обраћању Заштитнику грађана, Бела Црква је једина општина у којој је у службеној употреби чешки језик и писмо, а у великом броју школа на територији општине Бела Црква и Ковин уведен је предмет чешки језик са елементима националне културе. Такође, ове школе је Национални савет прогласио установама од посебног значаја за образовање чешке националне мањине.

Национални савет чешке националне мањине сматра да је неопходно задржати постојећу мрежу школа на територији општине Бела Црква јер је ово питање уско повезано са положајем, идентитетом и правима чешке националне мањине на територији општине Бела Црква. Такође, истичу да би сваком променом мреже школа дошло до смањења стечених права чешке националне заједнице те да је неопходно очување свих школа у насељеним местима општине Бела Црква.

ПРИЛОГ 4

ПРАВНИ ОКВИР

ЗАКОН О ПОТВРЂИВАЊУ ОКВИРНЕ КОНВЕНЦИЈЕ ЗА ЗАШТИТУ
НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА („Сл. лист СРЈ - Међународни уговори“, бр. 6/98)

ЗАКОН О РАТИФИКАЦИЈИ ЕВРОПСКЕ ПОВЕЉЕ О РЕГИОНАЛНИМ
ИЛИ МАЊИНСКИМ ЈЕЗИЦИМА („Сл. лист СЦГ - Међународни уговори“,
бр. 18/2005)

Пропис	Сл.гласило	На снази од/ објављено
ЗАКОН О НАЦИОНАЛНИМ САВЕТИМА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА	Сл.гл.РС 47/2018	28/06/2018
ЗАКОН О ЗАШТИТИ ПРАВА И СЛОБОДА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА	Сл.гл.РС 47/2018	28/06/2018
ЗАКОН О СЛУЖБЕНОЈ УПОТРЕБИ ЈЕЗИКА И ПИСАМА	Сл.гл.РС 47/2018	28/06/2018
ЗАКОН О МАТИЧНИМ КЊИГАМА	Сл.гл.РС 20/2009, 145/2014 и 47/2018	28/06/2018
ЗАКОН О ОСНОВАМА СИСТЕМА ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА	Сл.гл.РС 88/2017, 27/2018 - др. закони и 10/2019)	23/02/2019
ЗАКОН О КУЛТУРИ	Сл.гл.РС 72/2009, 13/2016 и 30/2016 - испр	27/02/2016
ЗАКОН О ЈАВНОМ ИНФОРМИСАЊУ И МЕДИЈИМА	Сл.гл.РС 83/2014, 58/2015 и 12/2016 - аутентично тумачење	30/06/2015

Одлуке

Пропис	Сл.гласило	На снази од/ објављено
ОДЛУКА О ОБРАЗОВАЊУ САВЕТА ЗА НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ	Сл.гл.РС 78/2017	

Правилници

Пропис	Сл.гласило	На снази од/ објављено
ПРАВИЛНИК О НАЧИНУ УПИСА И ВОЂЕЊА РЕГИСТРА НАЦИОНАЛНИХ САВЕТА	Сл.гл.РС 61/2018	09/08/2018
ПРАВИЛНИК О НАЧИНУ ВОЂЕЊА ПОСЕБНОГ БИРАЧКОГ СПИСКА НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ	Сл.гл.РС 61/2018	09/08/2018

Уредба о критеријумима за расподелу средстава из буџета Републике Србије за финансирање рада националних савета националних мањина (Сл. гласник РС бр. 8/19)

Уредба о поступку расподеле средстава из Буџетског фонда за националне мањине (Сл. гласник РС бр. 22/16)

Процес придруживања ЕУ

АКЦИОНОГ ПЛАНА ЗА ПРЕГОВАРАЧКО ПОГЛАВЉЕ 23

АКЦИОНОГ ПЛАНА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

